

Kurkistuksia Espooseen

- pieniä suuria tapauksia kaupungin
lähihistoriasta

Kurkistuksia Espooseen - pieniä suuria tapauksia kaupungin lähihistoriasta

Sisältö

Espoolaiset	6
Asuminen Espoossa	9
Espoon rakentuminen	12
Yritykset ja työpaikat	18
Palvelut ja kuntalaisten mielipiteet	22
Huomisen ja ylihuomisen haasteet	30
Lähteet	34

Kurkistuksia Espooseen

- pieniä suuria tapauksia kaupungin lähihistoriasta

Espoo on vilkas ja värikäs kaupunki. Sen historian kehityskaari on pitkä, joskin vasta toisen maailmansodan jälkeen ovat tapahtumat ja kaupungin kehitys vyöryneet vauhdilla. Espoo on kuin Suomi pienoiskoossa, sillä kaupungin kehityksestä löytyvät kaikki samat piirteet kuin koko Suomenkin kehityksestä: vahva agrariisuus, kartano- ja talonpoikauskulttuuri, alkava teollistuminen ja kaupunkikehitys, keskeinen rooli maan sisäisessä kasvussa ja kehityksessä toisen maailmansodan jälkeen, voimakas väestönkasvu ja sen tuomat kasvukivut, hyvinvointiyhteiskunnan rakentuminen ja viimeisenä vaiheena kehitys osana vahvistuvaa kansainvälistä pääkaupunkiseutua.

Historia rakentuu suurista yhteiskunnallisista kehityslinjoista, mutta myös arjen pienistä tapahtumista. Tässä kirjassa on hauskasti ja havainnollisesti tapahtuneisiin toisasioihin pohjautuen kuvattu Espoon kehityksen sekä suuria kehityskaaria että paikallisia yksityiskohtia historian varrelta. Kirja on myös Espoon kaupungin kehittämis- ja tutkimusryhmän panos kaupungin 550-vuotis juhlavuoteen.

VTM Alpo Heiskanen on kirjoittanut kirjan. Graafikko Ulla Peltonen Luovaamosta on taittanut julkaisun. Valokuvien kokoamisessa auttoi Espoon kaupungin museo. Kehittämis- ja tutkimusryhmän henkilöstö on osallistunut julkaisun tuottamiseen antamalla arvokkaita ehdotuksia sen sisällöksi. Kaikille kirjan tekemiseen osallistuneille esitän parhaat kiitokset.

Antoisia ja hauskoja lukelämyksiä paikallishistorian ja -kehityksen parissa!

Espoo 6.6.2008

Teuvo Savikko
tutkimusjohtaja

En titt på Esbo

- små och stora händelser i stadens historia

Esbo är en livlig och färgstark stad. Dess historia sträcker sig långt tillbaka i tiden, också om utvecklingen tar fart på allvar först efter andra världskriget. Esbo är som ett Finland i miniatyr. Stadens utveckling är i stort sett densamma som i landet som helhet: den starka jordbrukskulturen, herrgårds- och allmogekulturen, industrialiseringen och urbaniseringen, en central roll i landets interna tillväxt och utveckling efter andra världskriget, en kraftig befolkningsökning med åtföljande växtvärk, uppbyggnaden av välfärdssamhället och i dag en del av huvudstadsregionens utveckling till en stark internationell metropol.

Historien består av stora samhälleliga utvecklingslinjer, men också av små händelser i vardagen. Boken beskriver lätt och åskådligt både stora linjer och lokala detaljer i Esbos utveckling. Boken är samtidigt Esbo stads utvecklings- och utredningsgrupps bidrag till stadens 550-årsjubileum.

Boken är skriven av PM Alpo Heiskanen, och layouten är gjord av grafikern Ulla Peltonen vid Luovaamo. Esbo stadsmuseum har bistått med urvalet av fotografierna. Utvecklings- och utredningsgruppens personal har deltagit med värdefulla förslag till innehåll. Ett varmt tack till alla medverkande!

Jag önskar er givande och trevliga läsupplevelser i sällskap av stadens lokalhistoria och utveckling.

Esbo den 6 juni 2008

Teuvo Savikko
utredningsdirektör

Glimpses of Espoo

- Little big events in recent history

Espoo is a lively and colourful city. It has a long history, although it was not until after the Second World War that its growth and development really took off. Espoo is like Finland in miniature, showing all the layers of Finnish history: strong roots in agriculture; manors and farmsteads; early industrialization and urbanization; an important role in the internal growth and development of the country after the Second World War; rapid population growth and the inevitable growing pains; the building of the welfare society; and last but not least, becoming a solid part of the increasingly international Helsinki Metropolitan Area.

History is made of sweeping arcs of social development but also of tiny everyday events. This book is an entertaining and illustrative look at actual historical events which reflect major trends and local details in the history of Espoo. It is also the contribution of the Research and Development Unit of the City of Espoo to the 550th anniversary celebrations of the city.

The book was written by Alpo Heiskanen M.Sc. (Pol.) and designed by graphic designer Ulla Peltonen from Luovaamo. The Espoo City Museum assisted in selecting the photos, and the entire staff of the Research and Development Unit participated in the production process with their valuable suggestions. I would like to extend my warmest thanks to all those involved with the book.

I wish you enjoyable and enlightening moments with our local history and development!

Espoo, 6 June 2008

Teuvo Savikko
Research Manager

Kartta Bembölestä 1766. Kansallisarkisto.

Espoolaiset

Joka kahdeskymmenes suomalainen on espoolainen. Espoossa asuu 238 000 ihmistä, joista lähes puolet on alle 35-vuotiaita. Espoolaisista noin 84 % puhuu äidinkielenään suomea ja 8,4 % ruotsia. Muuta kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvia on yli 17 000 eli 7,3 % espoolaisista. Yleisimpiä äidinkielenä puhuttuja vieraita kieliä ovat venäjä, viro, somali ja englanti.

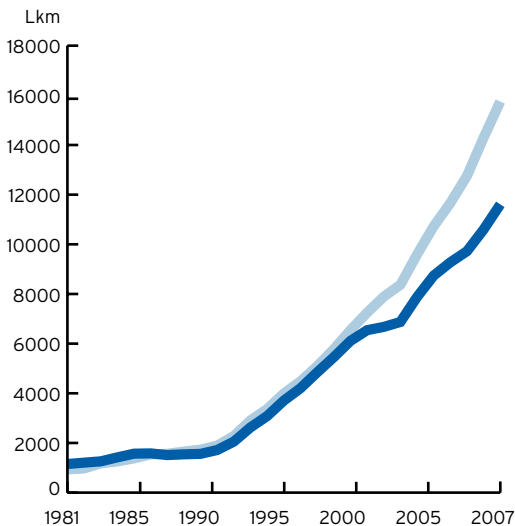
Espoon kasvu Suomen toiseksi suurimmaksi kaupungiksi on ollut vauhtiin päästyään nopea. Vielä 1930-luvun lopulla Espoon taajamista vain Leppävaarassa ja Kauklahdessa oli yli tuhat asukasta. Sotien jälkeen väestön kasvu kiihtyi. Lähinnä siirtoväen asuttamisen vuoksi Espoo sai vuonna 1944 noin 4 000 uutta asukasta sekä Karjalasta että Porkkalan. Vuonna 1940 asukkaita oli 13 400, mutta 1950 jo lähes 23 000. Samoihin aikoihin Espoo muuttui enemmistöltään suomenkieliseksi, vaikka Porkkalan luovutuksen takia Espooseen muutti paljon ruotsinkielistä väestöä. Suhteellinen kasvu oli nopeinta 1950-luvulla, jolloin

väestö lisääntyi keskimäärin 8,8 % vuodessa ja ylitti 50 000 asukkaan rajan aivan vuosikymmenen lopulla. Vuonna 1971 ylittyi 100 000 asukkaan raja ja 200 000 meni rikki vuonna 1997.

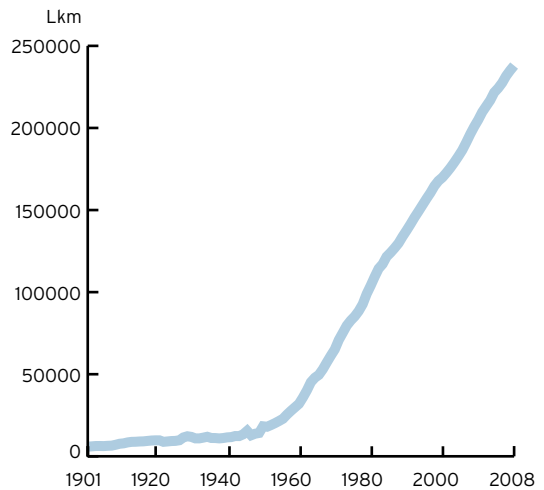
Kuvattaessa Espoota tilastollisesti käytetään yhtenä jakona suuraluejakoa. Eniten espoolaisia asuu väestömäärältään Vaasan koloisessa Suur-Leppävaarassa. Toiseksi suurin alue on Etelä-Suomen läänin pääkaupungin Hämeenlinnan veroinen Suur-Espoonlahti. Suur-Tapiolassa on asukkaita hieman enemmän kuin Järvenpäässä. Suur-Matinkylässä ja Vanha-Espoossa on molemmissa väkeä yksi keravallinen. Pohjois-Espoon suuralueella on asukkaita saman verran kuin pinta-alaltaan Suomen suurimmassa kaupungissa Kuhmossa. Pienin mutta suhteellisesti nopeimmin kasvava on Nummi-Pusulan kokoinen Suur-Kauklahti.

Espoo ja muut suuret kaupungit

Suomen kuusi suurinta kaupunkia eli Helsinki, Espoo, Vantaa, Tampere, Turku ja Oulu

Ulkomaalaistaustainen väestö
Espoossa 1.1.1981 - 2007

Espoon väestö 1.1.1901-2008

ovat käyneet läpi hyvin erilaisen historiallisen kehityksen, mikä on pidettävä mielessä vertailtaessa niitä keskenään. Asukkaiden näkökulmasta nämä ns. kuutoskaupungit ovat vetovoimaisia. Niissä sijaitsee 37 prosenttia maan työpaikoista. Yksistään Helsingissä on 368 000 työpaikkaa eli 16 prosenttia koko maan työpaikoista. Kuutoskaupungeissa työpaikkojen lisäys on nopeampaa kuin muualla maassa, koulutusmahdollisuudet ja kulttuuripalvelut ovat monipuoliset ja ansiomahdollisuudet ovat hyvät. Kuutosista vain Turussa keskimääräinen tulotaso on hieman alle koko maan keskiarvon.

Suurimpiin kaupunkeihin keskittyvät toisaalta myös sosiaaliset ongelmat. Espoota

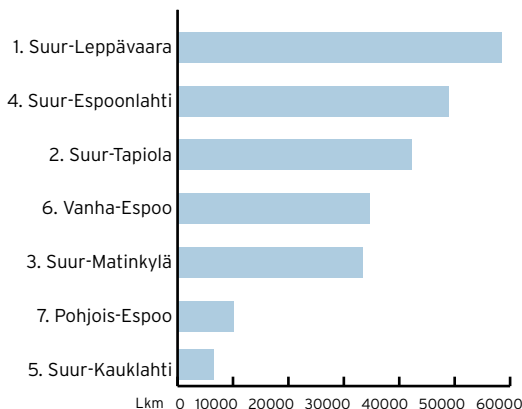

Sägbackan torppa Nuuksiossa.

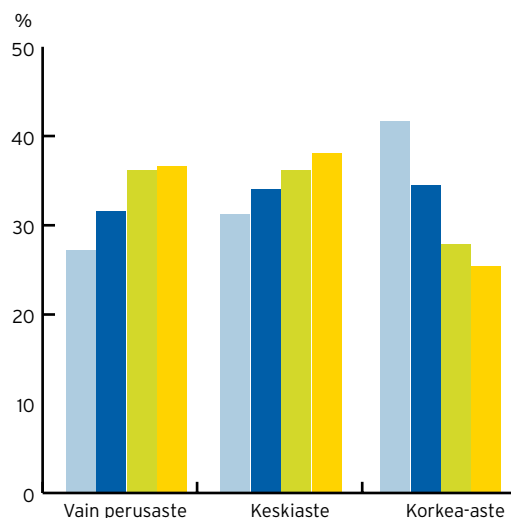
lukuun ottamatta toimeentulotukea saavien osuus väestöstä on suurempi kuin koko maassa keskimäärin. Koko maassa toimeentulotukea saa noin seitsemän prosenttia väestöstä. Suurimmissa kaupungeissa osuus vaihtelee Turun yhdeksästä prosentista Espoon viiteen prosenttiin. Pitkäaikais-työttömyys on ongelma erityisesti

pääkaupunkiseudulla

ja nuorisotyöttömyys koettelee pahimmin Oulua, Turkoa ja Tamperetta. Asunnottomuus keskittyy suurimpiin kaupunkeihin ja erityisesti Helsinkiin. Henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset sekä omaisuusrikokset ovat yleisempiä kuin muualla maassa, ainoastaan Espoossa ne ovat selvästi koko maan tasoa alhaisemmat.

Espoon suuralueet väestömäärineen 2007

15 vuotta täyttäneen väestön koulutusjakauma 2007

Espoolaiset ennen vanhaan

Vuonna 1865 Espoon suurin kylä oli Nuukio, jossa oli asukkaita 194. Kylät olivat pieniä, sillä vain kymmenessä kylässä oli yli sata asukasta. Suurimmassa osassa kylistä oli alle 40 asukasta. Leppävaarassa asukkaita oli 116, Soukassa 49, Friisilässä kaksi vähemmän.

Aina muuttopäätöksiä ei ole tehty laskelmoidusti ja harkiten vaan pakon edessä: "... 1860-luvun loppupuolen nälkävuosien aikana Espooseen hakeutui suomenkielisiä seuduilta nälkiintyneitä väkijoukkoja enemmän kuin kuolema ehti korjata" (Matti J. Lahti: Espoo, maalaispitäjästä suurkauppalaksi). Uusista asukkaista huolimatta 1860-luvun loppu oli poikkeuksellinen Espoon historiassa, sillä väkiluku väheni. Ei tosin ainutlaatuinen, sillä väestön määrä laski hieman myös kansalaissodan aikana sekä vuonna 1920 Kauniaisten irtaantuessa Espoosta. Helsingin asuntotilanne parani 1920-luvun lopulla, jolloin muutto Helsinkiin lisääntyi ja Espoon väkiluku väheni vuosien 1925-1928 välisenä aikana yli tuhannella. Vuonna 1942 väestön määrä aleni selvästi siirtoväen palatessa Karjalaan. Vuonna 1945 väestön määrä laski Espoon historiassa viimeksi, jonka jälkeen alkoi jo yli 60 vuotta kestänyt kasvu.

Vielä vuonna 1865 vain kymmenesosa espoolaisista oli suomenkielisiä. "Suomenkieliset eivät yleensä olleet Espoossa vakavaraista, maahan kiinnittynyttä kansaa. He olivat melkein yksinomaisesti toisten palveluksessa olevaa köyhää kansaa. Mutta suomenkieliselä väestöllä oli taipumus lisääntyä nopeammin kuin ruotsinkielisellä." (Lahti). Vuoteen 1880 ruotsinkielisten osuus oli laskenut alle 80 prosentin. Heitä oli lähes neljätuhatta, hieman enemmän kuin nautoja. Suomenkielisiä oli alle tuhat, suurin piirtein yhtä paljon kuin hevosia.

Kuutoskaupungit kasvavat nopeasti. Vuodesta 1990 Espoon väestön kasvu on ollut nopeinta, 37 prosenttia. Hitainta kasvu on ollut Turussa, 10 prosenttia.

Muihin Suomen suurimpiin kaupunkeihin verrattuna Espoossa asuu nuorta väkeä. Lasten ja nuorten (0-17-vuotiaat) osuus väestöstä on Espoossa 24 %, kun se esimerkiksi Helsingissä on 17 % ja Turussa runsaat 16 %. Koko maassa 0-17-vuotiaita on 21 % väestöstä. Yli 65-vuotiaita espoolaisista on 10 %, kun koko maan väestöstä heitä on 16,5 %. Kuuden suurimman kaupungin joukossa Espoolla on selvästi koulutetuimmat asukkaat. Yli 70 % espoolaisista 15 vuotta täyttäneistä on suorittanut keski- tai korkea-asteen tutkinnon. Tutkijakoulutus on noin 3 500 espoolaisella. Koko maassa vain Kauniaisissa on korkeampi koulutustaso.

Kelan sairastavuusindeksin mukaan terveintä väestö on Espoossa. Oulussa puolestaan sairastetaan eniten ja ainoana kuutoskaupungeista Oulussa sairastetaan sairastavuusindeksillä mitattuna enemmän kuin koko maassa keskimäärin. Indeksien perustana ovat kuolleiden osuus väestöstä, työkyvyttömyyseläkkeellä olevien osuus 16-64-vuotiaista sekä erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettujen osuus väestöstä. Tällä hetkellä espoolaisista vajaa kolmannes on Espoossa syntyneitä ja viidenneksen synnyinkunta on Helsinki.

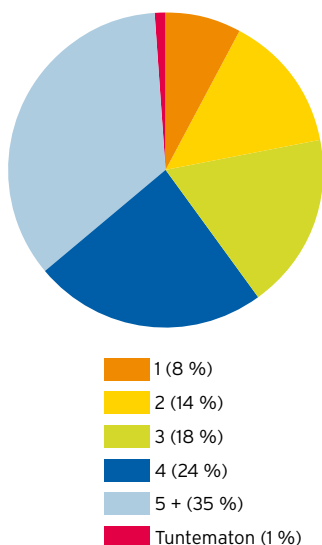
Vuonna 1920 vajaa puolet Espoon asukkaista oli syntyperäisiä espoolaisia. Enemmistö asukkaista oli muualta tulleita, kuitenkin läheltä Espoota. Muuttaneista yli puolet tuli Helsingistä ja Espoon naapurikunnista. Espoon väestöstä ulkomailla syntyneitä oli prosentti vuonna 1920 suurimpina ryhminä ruotsalaiset ja venäläiset. Afrikkalaista syntyperää oli tuolloin yksi espoolainen. Kaksikymmentä vuotta myöhemmin 1940 muuttoliikkeen seurauksena enää neljäsosa asukkaista oli syntyperältään espoolaisia. Ulkomailla syntyneitä oli edelleen prosentti väestöstä. Afrikassa syntyneiden määrä oli kasvanut 100 % - heitä oli nyt kaksi.

Asuminen Espoossa

Espoolaisten asumisen todellisuus

Espoon nykyinen asuntokanta on rakenteeltaan lievästi kerrostalovaltainen. Asunnoista kerrostaloasuntoja on 56 %. Omakotitaloissa asuntoja on hieman alle 27 % ja rivitaloissa noin 15 %. Omistusasuntoja Espoossa on lähes 60 000, vuokra-asuntoja 39 000, asumis-oikeusasuntoja 3 800 sekä osaomistus- ym. asuntoja noin 6 000. Espoossa on hieman yli 100 000 asuntokuntaa. Yhden hengen asuntokuntia on runsas kolmannes, kahden hengen asuntokuntia vajaa kolmannes ja tätä suurempia noin kolmannes. Tavallisinta yksin asuminen on Suur-Matinkylässä ja Suur-Tapiolassa. Vähiten yksin asuvia on pientalovaltaisessa Pohjois-Espoossa.

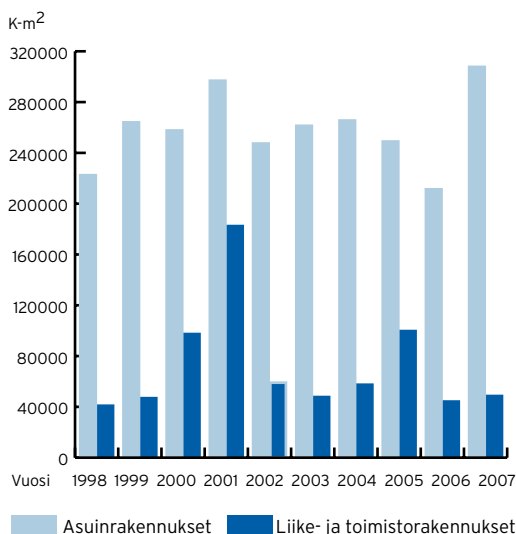
Asuntojen huoneistoalan mukaan luokiteltuna Espoossa on eniten kokoluokkiin 100-139 K-m², 70-79 K-m² ja 50-59 K-m² kuuluvia asuntoja. Pieniä, pinta-alaltaan alle 29 K-m² asuntoja on 2,5 % koko asuntokannasta.

Asuntojen huoneluku 2006

Asuinolot ovat Espoossa suhteellisen hyvät. Asumisväljyys on suunnilleen sama kuin koko maassa keskimäärin ja jonkin verran Vantaata ja Helsinkiä suurempi. Ahtaasti asuvia on melko vähän. Puutteellisesti tai erittäin puutteellisesti varustettuja asuntoja on noin 3 200, mikä on hieman alle kolme prosenttia asuntokannasta. Asunto on puutteellisesti varustettu, kun asunnosta puuttuvat peseytymistilat ja/tai keskuslämmitys (tai sähkölämmitys). Erittäin puutteellisesti on varustettu asunto, josta puuttuu vesijohto, viemäri, lämminvesi tai WC. Kokonaan vailla asuntoa olevien espoolaisten määrä on vuosikaudet ollut 500:n tienoilla. Suurin osa asunnottomista on miehiä. Naisia asunnottomista on vajaa viidennes, samoin alle 25-vuotiaita.

Asuntojen hintataso on Espoossa varsin korkea. Se on lähellä Helsingin hintatasoa ja kaksinkertainen muuhun maahan verrattuna. Asumisen kalleus yhdessä riittämättömän tonttitarjonnan kanssa ohjaa muuttoliikettä

Espoossa valmistunut rakennustuotanto

Espoosta kehyskuntiin.

Asuntojen kysyntä pysyy jatkossakin Espoossa korkeana. Vuoteen 2030 ulottuvan väestöennusteen mukaan Espoon väestö kasvaa nykyisestä noin 238 000 asukkaasta lähes 70 000:lla keskimääräisen kasvun ollessa noin 2 900 asukasta vuodessa. Tämä edellyttää noin 2 400 asunnon rakentamista vuosittain.

... ja toiveet

Espoolaisten asumistoiveita selvitettiin vuosikymmenen alussa kyselytutkimuksella, jolla haluttiin vastauksia seuraaviin kysymyksiin: Miten espoolaiset haluavat asua, minkälaisia ja kuinka realistisia ovat espoolaisten asumisen unelmat, miten espoolaiset luonnehtivat toiveasumistaan, miten elämäntilanne vaikuttaa asumisvalintoihin ja minkälaisessa asuinympäristössä espoolaiset haluavat asua. Lisäksi haluttiin selvittää asumisen suhdetta ympäristöön, maankäyttöön ja kaupunkirakenteeseen.

Tutkimuksen tulokset eivät sisällä suuria yllätyksiä. Enemmän kuin neljä viidestä halu-

aisi asua pientalossa ja mieluiten omakotitalossa. Eniten omakotitaloa toivovat lapsiperheet ja lapsettomat parit, vähiten taas eläkeläiset.

Kolme neljäsosaa espoolaisista asuisi mieluiten omistusasunnossa. Omistusasuntoa haluavat eniten lapsettomat parit ja lapsiperheet.

Vuokra-asuntoa toivoo 15 %. Vuokra-asunnon suosio on suurinta jo vuokra-asunnossa asuvilla. Vaikka vuokra-asunto toiveasuntona ei ole kovin suosittu vaihtoehto, niin joissakin ryhmissä se on keskimääräistä halutumpi. Vanhempien kanssa asuvista puolet ja yksin asuvista joka neljäs haluaa vuokra-asunnon.

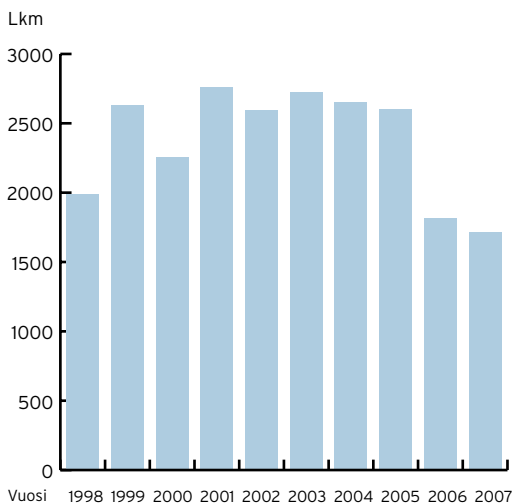
Espoolaiset haluavat lisää asuintilaa. Yksiossa asuvista lähes kaikki haluaisivat useamman huoneen asunnon, kaksiossa asuvista 79 %:n toiveena on vähintään kolmio ja kolmiossa asuvista 68 % haluaa suuremman asunnon.

Lapsiperheiden toiveasunto on kolme huonetta ja keittiö tai suurempi. Lapsiperheiden, joissa on sekä alle kouluikäisiä että kouluikäisiä lapsia, toiveet kohdistuvat vain vähintään neljä huonetta ja keittiön käsittäviin asuntoihin.

Elämäntilanteella ja iällä on merkittävä yhteys toiveasuipaikan valintaan. Eläkeläiset haluavat eniten keskustamaisille alueille ja vähiten omakotialueille. Lapsettomien pariskuntien ja lapsiperheiden kohdalla tilanne on päinvastainen. Mitä enemmän lapsia, sitä suurempi on kaipuu omakotitaloon.

Jos toiveet toteutuisivat, nykyiset rakenteet vahvistuisivat entisestään. Keskusta-alueille muodostuisi keskimääräistä enemmän pieniä asuntokuntia eli eläkeläisiä, lapsettomia, nuoria ja yli 65-vuotiaita painottava väestörakenne. Omakotialueiden rakenne painottuisi lapsiperheisiin ja aikuisten osalta noin 25-44-vuotiaisiin. Muuttoaikeita vastanneista oli noin puolella. Useilla vastaajilla ei ollut tarkkaa näkemystä siitä missä toiveasunnon tulisi sijaita ja he ovatkin valinneet useampia vaihtoehtoisia sijainteja.

Muuttohalukkaista 64 %:n mielestä toiveasunto voisi sijaita Espoossa. Noin joka kym-

Espoossa valmistuneet asunnot

Espoon kartano

menes olisi halukas asumaan Helsingin keskustassa ja yhtä toivottu alue on myös pääkaupunkiseudun ulkopuolinen Helsingin seutu. Ulkomaille asumaan haluavia on vajaa 3 %.

Toiveasunnon sijainti vaihtelee kuitenkin selvästi elinvaiheen mukaan. Lapsiperheet valitsisivat muita useammin asuntonsa Espoosta. Espoon valitseminen toiveasunnon sijaintipaikaksi on toiseksi yleisintä yksin asuvilla, joista 66 % valitsi nykyisen kotikunnan. Toiseksi suosituin asuinalue yksin asuvilla on Helsingin keskusta. Myös ulkomaat ovat yksinasuvien keskuudessa keskimääräistä suositumpi valinta.

Kolmanneksi yleisintä Espoon priorisointi on lapsettomilla pareilla, joista 64 % valitsi nykyisen kotikunnan. Samoin kuin lapsiperheitä, ei myöskään lapsettomia pareja kiehdo muu pääkaupunkiseutu toiveasunnon sijaintina, vaan mieluisampia vaihtoehtoja ovat muu Helsingin seutu ja muu Suomi.

Muuttohalukkaista eläkeikäisistä joka toinen valitsi Espoon toiveasunnon paikaksi. Toiseksi suosituin valinta eläkeikäisillä on Helsingin keskusta.

Vanhempien kanssa asuvista, joista enemmistö on alle 25-vuotiaita, vain runsas kolmannes valitsi toiveasunnon paikaksi Espoon. Joka neljäs haluaisi Helsingin keskustaan.

Espoon rakentuminen

Liitoshankkeet

Espoon keskuksen arkkitehtuurin lisäksi Espoolla on muitakin yhtymäkohtia Puolaan: naapurit ovat olleet hyvin kiinnostuneita molempien maantieteellisistä rajoista ja niiden siirtelystä. Jopa naapurivaltio on siirrellyt Espoon rajoja, sillä osa läntistä Espoota oli Neuvostoliiton hallinnassa rauhansopimuksen ehtojen mukaisesti osana Porkkalan sotilastukikohtaa vuosina 1944-1956.

Jo ennen sotia sisäasiainministeriön selvitysmies ehdotti Hagalundin tilan liittämistä Helsinkiin. Esitys hylättiin. Seuraava liitosuunnitelma esitettiin 1950. Siinä valtioneuvoston asettama selvitysmies ehdotti, että Helsinkiin liitetään mm. Leppävaara, Mäkkylä, Laajalahti, Mankkaa, Hagalund (nykyinen Tapiola) sekä Laaksoalahti. Toteutuessaan suunnitelma olisi helsinkiläistänyt kolmanneksen Espoon väestöstä. Ehdotus ei kelvannut edes Helsingille.

Seuraavaksi Espoota halusivat pilkkoa espoolaiset itse. Leppävaara ja Tapiola halusivat itsenäistyä omiksi kauppaloikseen. Valtioneuvoston asettama selvitysmies päätyi monien vaiheiden jälkeen esittämään kaksi vaihtoehtoa. Ensimmäisesti Espoosta pitäisi sellaisenaan muodostaa kauppalaksi. Toisen vaihtoehtona esitettiin perustettaisiin Tapiolan kauppalaksi muun osan Espoosta jäädessä maalaiskunnaksi. Espoon kunta vastusti pilkkomista ja valtioneuvosto perusti Espoon kauppalaan vuoden 1963 alusta.

Ennen pääkaupunkiseudun alueellista yhteistyötä käytiin vielä taistelu Leppävaarasta. Helsingin kaupunki omisti suuria maa-alueita Leppävaarassa ja Laajalahdessa ja täytti sodan jälkeen veloitettaan rakentaa rintamamiehille taloja rakentaen niitä naapurikunnan puolelle. Maanomistukseensa nojaten Helsinki halusi Leppävaaran. Tilannetta on kuvattu sotatilaksi, josta päädyttiin kaavoitussopimukseen.

neuvottelujen kautta yhteistoimintasopimukseen.

Vielä vuonna 1970 Helsinki ehdotti suurkunnan muodostamista, johon olisivat kuuluneet Helsinki, Espoo, Kauniainen ja Helsingin maalaiskunta. Espoossa valtuusto järjesti piirikokoukset, joihin kutsuttiin kaikki äänioikeutetut kuntalaiset. Kokouksiin osallistui 7 % äänioikeutetuista eli 5 803 espoolaista. Onkohan mistään asiasta koskaan Espoossa oltu niin yksimielisiä kuin tästä liitoshankkeesta: kuntaliitosta kannatti 11 espoolaista. Suurkuntahankkeen tiimellyksessä Espoon itsenäisyys oli varmistunut kauppalaan muuttuessa kaupungiksi vuoden 1972 alusta.

Nykyespoolaisetkaan eivät kannata kuntaliitoksia. Vuonna 2006 tehdyn kyselyn mukaan kaksi kolmasosaa vastustaa ja viidennes kannattaa Espoon liittymistä johonkin toiseen kuntaan. Miehet suhtautuivat kuntaliitoksiin naisia myönteisemmin ja keski-ikäiset ja sitä vanhemmat myönteisemmin kuin nuoret. Kuntaliitoksia kannattaneista valtaosa kannatti Espoon ja Kauniaisten yhdistämistä. Jonkin verran kannatusta saivat myös Espoo-Helsinki-liitos sekä kaikkien pääkaupunkiseudun kuntien yhdistäminen.

Espoo, Vantaa ja Kauniainen muuttuivat kaupungeiksi vuonna 1972. Espoon historia kauppalana jäi vajaaseen kymmeneen vuoteen. Kaupungiksi tulo tapahtui kuitenkin täysin erilaisissa oloissa ja yhteiskunnan ilmapiiressä kuin kauppalaksi tulo aikoinaan. Espoon kasvu oli voimakkaimmillaan ja yhteiskunnan vanhoja arvoja ravisteltiin.

Vuonna 1972

- Kuolemanrangaistus poistettiin lopullisesti Suomen rikoslaista. Tähän saakka sitä olisi voitu soveltaa sotatilan aikana. Homoseksuaalisuus oli poistettu rikoslaista edellisenä vuonna.

- Suomessa aloitettiin siirtyminen peruskoulujärjestelmään.
- Tulivat markkinoille ensimmäinen elektroninen taskulaskin sekä ensimmäinen kaupallinen, kotikäyttöön tarkoitettu televisiovastaanottoon liitettävä pelikonsoli.
- Espooseen valmistui 2 600 asuntoa ja kaupungin väkiluku kasvoi 5 400 asukkaalla. Kunnallisvaaleissa SDP säilytti suurimman puolueen asemansa Kokoomuksen saadessa valtuustoon yhden edustajan vähemmän.
- Hiihtourheilua ravisutteli doping-kohu Eero Mäntyrannan jäätyä kiinni piristeiden käytöstä.
- Syntyivät mm. Lordin kitaristi Amen sekä 1 693 espoolaisvauvaa.
- Kuolivat 561 espoolaisen lisäksi Kipparikvartetin laulaja Eero Väre sekä Suomen tieliikenteen historian tuhoisimman vuoden uhreina 1 135 ihmistä. Kuolleenä syntyi kansanedustaja Aili Laitisen aloite yhteiskunnan ylläpitämien bordellien perustamiseksi.
- Jatkettiin eduskunnan päätöksellä presidentti Urho Kekkosen toimikautta kuudella vuodella ja Espoon ensimmäiseksi kaupunginjohtajaksi valittiin Teppo Tiihonen, joka oli toiminut Espoon kauppalanjohtajana vuodesta 1963. Kekkonen jaksoi vuoteen 1981, mutta Tiihonen jatkoi vuoteen 1985.

Maanomistus ja aluerakentaminen

Espoon kaupunkimainen kehitys on alle 60-vuotias. Espoon maalaiskunnan kasvu sai voimakkaan sysäyksen 1950-luvun alussa, kun yksityinen rakennuttaja, kansalaisjärjestöjen perustama Asuntosäätiö osti Hagalundin kartanon maat. Alkoi Tapiolan rakentaminen. Maalaiskunnissa rakennuskaavoitus oli maanomistajan asia ja kaavat vahvistettiin lääninhallituksessa. Kunnalla oli vain lausunnon antajan rooli. Tapiolaa rakennettiin Espoosta riippumatta tai jopa Espoosta huolimatta. Kuten myös Otaniemeä, jonka rakensivat teekarit ja Suomen valtio.

Tapiolan puutarhakaupungin isä oli Heikki

Kynnysraha

Espoon kunnalla ei ollut mitään mahdollisuuksia rakentaa vaadittavaa kunnallistekniikkaa, joten se jäi rakentajien ja sitä kautta tulevien asukkaiden kustannettavaksi. Syntyi käsite kynnysraha.

”Sopimuksilla pantiin nimenomaan asukkaat maksamaan rakentamisen vaatimat investoinnit. Siitä käytettiin aika osuvaa sanaa, että ’asukkailta otettiin kynnysraha’. Lähtökohtana oli se, että kunta sitoutui kaavoittamaan noudattaen hyviä kaavoitusperiaatteita tietyn määrän rakennusoikeutta sopimuksessa tarkoin rajatulle alueelle sitä vastaan, että maanomistaja luovutti ilmaisluovutuksella kunnalle puistoalueet, tiealueet, eräissä sopimuksissa myös koulujen ja julkisten rakennusten vaatimat tontit. Rakentaja sitoutui rakentamaan alueen sisäisen kunnallistekniikan ja osallistumaan aluerakennusalueen ulkoisen kunnallistekniikan kustantamiseen tietyllä markkakustannuksella per rakennusoikeuden kerrosneliömetri. Tämä oli se aluerakentamissopimusten perimmäinen filosofia. Näin maksamansa kustannukset, jotka osaltaan olisivat periaatteessa kuuluneet kunnalle, rakentaja sisällytti rakennuksen hintaan ja otti kynnysrahana tulijalta rahat näin pois.” (Entinen apulaiskaupunginjohtaja Ilppo Aarnio julkaisussa Kimmo Rönkä: Espoon kaupunkirakenteen kehitys, osa 2).

von Hertzen, jonka aloitteesta perustettiin vuonna 1951 Asuntosäätiö toteuttamaan hanketta. Tarkoitusta varten säätiö osti Hagalundista 230 hehtaarin suuruisen alueen. Tapiolan rakentamisessa keskeisenä tavoitteena oli luonnonläheisyyden säilyttäminen. Katuverkosto pyrittiin supistamaan mahdollisimman vähin ja eliminoimaan kauttakulkuliikenne koonaan. Tapiolan maine ei kuitenkaan perustu

yksinomaan sen luonnonläheisyyteen. Tapiolan rakentamiseen osallistuivat myös monet maan tunnetuimmista arkkitehteistä, joille annettiin melko vapaat kädet toteuttaa ideoitaan. Tapiolan suunnittelulle oli ominaista, että alueelle rakennettiin kerrostalojen lisäksi myös rivi- ja omakotitaloja. Kun näitä sijoitettiin ryhmittäin toistensa lomaan, saatiin syntymään vaihteleva kokonaisuus.

Espoon kunta omisti vielä vuonna 1960 vain kaksi prosenttia Espoon maapinta-alasta. Muutamaa suurempaa aluetta lukuunottamatta kunnan maanomistus koostui pienistä, lähinnä koulujen, sairaaloiden ym. julkisten rakennusten käytössä olevista maa-alueista. Naapuri Helsinki omisti tuolloin Espoossa lähes yhtä paljon maata kuin Espoon kunta. Valtion maanomistus ei ollut merkittävä pinta-alaltaan vaan sijainniltaan. Valtiolle kuului alueita Mäkkylästä ja Otaniemestä. Seurakunnat omistivat Espoon maa-alueista puoli prosenttia, yritykset yhden ja rakennusyritykset pari prosenttia. Ylivoimaisesti suurin omistajaryhmä olivat yksityiset maanomistajat, joiden hallussa oli 92 prosenttia koko kunnan maapinta-alasta. Suurmaanomistajat eli yli 50 hehtaaria omistavat myivät maataan 1960-luvulla suurina yksikköinä, joten heidän lukumääränsä lähes puolittui ja omistusosuutensa kunnan maa-alasta laski 27 prosenttiin.

Espoo joutui 1960-luvulla hoitamaan maapolitiikkaansa ilman suuria kunnan omistamia maareservejä. Ratkaisu suureen asuntotarpeeseen löytyi aluerakentamissopimuksista. Tapiolan rakentamista voidaan pitää aluerakentamista ennakoivana vaiheena Espoon kaupunkirakenteen historiassa, vaikka aluksi mitään sopimusta ei kunnan ja Asuntosäätiön välillä ollutkaan. Jo ennen Tapiolaa oli rakennettu

kaupunkimaista asutusta Otaniemeen sekä mm. Lähderantaan ja Niittykumpuun. Kunnan vähäinen maanhankinta 1950- ja 1960-luvuilla ja vastaavasti rakennusliikkeiden runsas maanhankinta loivat edellytyksiä laajamittaiselle aluerakentamiselle.

Höyrylaivaliikennettä Suvisaaristossa 1920-luvun lopussa.

Valitulla mallilla oli myös valtiovalan hyväksyntä varsinkin Ruotsiin suuntautuneen elintasopakolaisuuden pahimpina vuosina. Pääkaupunkiseudun nopea asuntorakentaminen hillitsi edes hieman muutto liikettä länsinaapuriiin.

Rakentamisen sijoittumista ohjasivat voimakkaasti maanomistusolot. Rakennusliikkeiden omistamille alueille rakennettu sopimustuotanto sijaitsi hajallaan, mikä hajotti kaupunkirakennetta. Alueiden yhtäaikainen rakentaminen viivästytti yksittäisten asuntoalueiden valmistumista. Monien alueiden rakentaminen kesti vuosikymmeniä ja palveluiden valmistuminen pitkittyi.

Ensimmäinen aluerakentamissopimus tehtiin 1964 Karakallioon Rakennuskunta Hakan kanssa. Kaksi vuotta myöhemmin seurasi viiden sopimuksen nippu, niin sanottu aluerakentamissopimuspaketti. Tällöin sovittiin Karakallion jatkorakentamisen lisäksi kahden kokonaan uuden aluekokonaisuuden rakentamisesta. Matinkylän ja Lounaisrannikon sopimuksilla päätettiin suurlähiöiden rakentamisesta vuosikymmenien ajaksi. Lounaisrannikko -nimi jäi pian historiaan ja alettiin puhua Suur-Espoonlahdesta. Kokinkylän rakentamista koskeva sopimus tehtiin 1968 ja 70-luvun alussa seurasivat mm. Tapiolan keskusta, Suvela, Perkkää ja Kuittimäki.

Sopimusmenetelmää on arvosteltu ja se on saatettu jopa juridisesti kyseenalaiseksi. Varsin yleinen käsitys kuitenkin lienee, että ottaen huomioon Espoon kunnan taloudelliset resurs-

sit ja muuttoliikkeen aiheuttaman asuntojen tarpeen aluerakentamissopimuksiin perustuva malli oli ainoa vaihtoehto pystyttää asunnot, koulut ja päiväkodit muutamassa vuosikymmenessä 200 000 suomalaiselle.

Nykyisin Espoon kaupunki omistaa kolmanneksen kaupungin pinta-alasta. Valtio omistaa 11,6, Helsingin kaupunki 5,9 ja seurakunnat 1,4 prosenttia. Loput 48,1 prosenttia jakautuvat muiden yhteisöjen ja yksityisten kesken.

Miksi Espoon keskus on Espoon keskuksessa?

Espoon kauppalan keskuksen sijainnista käytiin pitkällinen kädenvääntö 1960-luvulla. Keskuksen sijoittamista Tapiolaan vastustivat sekä vasemmisto että ruotsinkieliset. Sosiaalidemokraatit halusivat keskuksen Leppävaaraan, mutta se ei taas kelvannut porvareille. Tausalla vaikutti sekin, että Helsingin kaupunki oli Leppävaarassa suuri maanomistaja ja pelko Leppävaaran ja Tapiolan liittämisestä Helsinkiin oli olemassa. Esillä oli myös keskuksen sijoittaminen Kauniaisiiin, mutta tämä olisi vaatinut alueliitoksen eikä hanke edennyt. Lisäksi Espoon keskuksen paikaksi ehdotettiin nykyisen Nihtisillan aluetta. Lopulta syntyi vuonna 1965 kauppalanvaltuuston päätös keskuksen sijoittamisesta Muuralan alueelle Espoon kirkon läheisyyteen. Asiaa valmistellut toimikunta esitti lausunnossaan, että hallinnolliseen keskukseseen pitää liittää muuta toimintaa, lähinnä palvelu- ja kulttuuritoimintaa niin, että siitä muodostuu Espoon kiistaton pääkeskus. Se sulkee vaikutuspiiriinsä koko kauppalan ja sitä täydentävät paikalliskeskukset, kuten jo

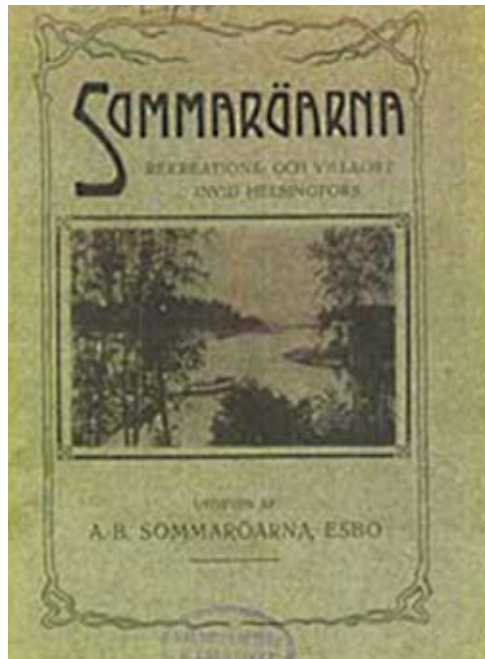
rakennettu Tapiola sekä suunnitellut Leppävaaran ja Kivenlahden keskukset. Helsingin seudun tasapainottamiseksi Espoon keskuksen tulisi olla riittävä voimatekijä Helsingin keskus-

taan nähden eli sen tulee olla Helsingin seudun läntinen pääkeskus. Lisäksi toimikunta painotti liikenteellisiä tekijöitä ehdottaessaan keskuksen sijainniksi Muuralan aluetta.

Espoon keskuksen rakentamisesta järjestetyn kansainvälisen arkkitehtikilpailun voitto meni Puolaan. Puolalaisen suunnitelmaa tulokittiin varsin vapaasti kotimaisin voimin. Suunnitelma toteutui vain osittain ja muunneltuna. Voittaneen ehdotuksen mukaan mm. Turunväylän rakentamisen aikoihin kuivatettu Kirkkojärvi olisi palautettu alkuperäiseen olomuotoonsa järveksi.

Liikenneväylät

Autonomian ajan loppuun saakka Espoon tieverkosto oli harva ja huonokuntoinen. Jo 1300-luvulta peräisin oleva Suuri rantatie eli ns. Kuninkaantie oli edelleen merkittävän maantie. Muuten tieverkosto oli harva ja huonokuntoinen. Vasta lisääntyvä autoliikenne pakotti valtiovallan kiinnittämään huomiota tieverkoston kehittämiseen. Vuonna 1927 annetussa tielaissa tiet jaettiin kolmeen ryhmään: maanteihin, joiden kunnossapito kuului valtiolle, kunnanteihin, joiden ylläpidosta huolehtivat kunnat, ja kyläteihin, joiden kunnossapito kuului tieosakkaille. Tuolloin perustettiin myös tiemestarin virat ja tielautakunnat, mikä merkitsi tuntuvaa parannusta tieoloihin. Valtion kustannuksella tehdyt hätäaputyöt

Ab Sommaröarna -yhtiön mainoskirjasella markkinoitiin Suvisaariston huvilatontteja.

1930-luvulla olivat pääasiassa tienrakennustöitä. Helsingin ja Turun maantietä kunnostettiin ja vuonna 1933 aloitettiin Jorvaksentien rakentaminen.

Espoon liikenneyhteydet kohentuivat merkittävästi 1900-luvun alussa, kun rautatie Pasilasta Karjaalle valmistui. Karjaan ja Turun välinen rataosuus oli rakennettu jo vuosina 1897-1899. Radan rakentaminen aloitettiin vuoden 1900 alussa ja säännöllinen liikenne runsaat kolme vuotta myöhemmin. Rata valmistui nopeasti – paljon julkisuutta saanutta kevyen liikenteen rantaraittia on suunniteltu ja rakennettu lähes kymmenen kertaa kauemmin.

Valtioneuvoston päätös radan linjauksesta oli Espoolle merkittävä, sillä vaihtoehtona oli myös radan suuntaaminen Helsingistä Nummelaan. Tällöin rata olisi kulkenut vain Espoon pohjoisosien kautta.

Radan valmistuminen merkitsi kasvusysäystä sen varrella sijainneille kylille ja kytki ne nopeasti kasvavan Helsingin välittömään vaikutuspiiriin. Autonomian ajan loppuvuosien väestön kasvu Espoossa painottui lähes yksinomaan radanvarsikyliin. Vain Espoon vanha keskusta säilytti maalaiskylän leimansa, mutta Leppävaaran ja Kilon tienoille alkoi syntyä jo kaupunkimaista asutusta. Kokonaan oma lukunsa oli Grankulla.

Näin syntyi Kauniainen

Ilman Turun rataa ei olisi Kauniaisten kaupunkia – ainakaan nykyisellä paikallaan keskellä Espoota. Kauniainen alkoi rakentua radan valmistuttua, kun muutamat liikemiehet ostivat Turun radan varrelta maa-alueita, tontittivat ne ja alkoivat myydä niitä ensisijaisesti varakkaille helsinkiläisille. Myyntivalttina oli nopea junayhteys Helsingin keskustaan. Alueelle alkoi muodostua nopeasti sekä ympäri- vuotista että kesäasutusta. Grankullan huvilayhdyskunnan asukkaat järjestäytyivät nopeasti mm. puhtaanapidon ja valaistusolojen järjestämiseksi. Vuodesta 1909 lähtien alueen sähkönjakelusta huolehti Grankulla Elektricitet Ab muun Espoon jäädessä vielä sähkönjakelun ulkopuolelle. Yhdyskunnalla oli rajoitettu itsehallinto siihen saakka kunnes se sai kauppalan

oikeudet vuonna 1920. Vuonna 1949 Grankullalle keksittiin suomenkielinen nimi ja kaupunki Kauniainen on ollut vuodesta 1972. Kauniainen on saanut olla varsin rauhassa keskellä Espoota huolimatta ympärillä velloneista liitoshankkeista. Vakavimmin Kauniaisten itsenäisyys oli uhattuna, kun taisteltiin Espoon keskuksen sijainnista. Moni olisi halunnut Espoon keskuksen Kauniaisiin.

Espoolainen kylätie 1900-luvun alussa, taustalla Kastin tila.

Espoolainen kylätie 2000-luvulla. Kuva: Petri Lintunen.

Vuonna 1925 annettiin ohjesääntö autoliikenteelle Uudenmaan läänissä. Autoilla, joiden paino oli 1-1,5 tonnia, sai päästellä päivänvalolla enintään 25 km:n tuntinopeudella, mutta pimeään aikaan oli kaasujalkaa kevennettävä 20 km:n tuntivauhtiin. Suuremmilla autoilla joutui kōrōttelemään päivänvalolla 22 km:n ja pimeään aikaan 17 km:n tuntinopeudella.

Nykyisen Suvelan alueella sijainneen Kirstin tilan viimeinen isäntä oli Karl-Erik Segersven. Keski-Espoon historiikin mukaan hän oli kyläläisten keskuudessa pidetty mies. Hän mm. aurasi talvisin yhteiset tiet. Espoon keskuksesta Kirstinharjulle nykyisin johtava kevyen liikenteen väylä on nimetty Segersvenin puistopoluksi.

Ensimmäiset espoolaiset olivat veneilijöitä ja keskiajalla vesiväylät olivat tärkeämpiä kuin maaväylät. Meri yhdisti eikä erottanut. Espoon edustan laivaväylä kulki Porkkalan niemestä Kirkkonummelta Räsön salmeen, josta edelleen Susisaarille tai Santahaminaan. Espoon saaristoon ja rannikolle alkoi 1870-luvulla muodostua huvila-asutusta. Tämän teki mahdolliseksi Helsingistä Espoon saariston lomitse Espoonlahden pohjukkaan suuntautunut höyrylaivaliikenne. Liikenteestä huolehti Skärgårds-Trafiks-Aktiebolaget, joka rakennutti Bobäckin kylän tienoille laivalaiturin, josta ei ollut pitkä matka Finnsin kestäkivarisiin. Näin laivalaituri kytkettiin seudun maantieverkostoon. Jo vuonna 1874 reitillä liikennöi kolme höyrylaivaa. Matkustajaliikenteen lisäksi laivat kuljettivat rannikon tilallisten maataloustuotteita myytäväksi Helsinkiin. Höyrylaivaliikennöinti jatkui 1940-luvulle saakka.

Yritykset ja työpaikat

Espoossa toimii yli 10 000 yritystä ja ne työllistävät noin 74 000 ihmistä. Valtaosa yrityksistä on pieniä, korkeintaan neljä ihmistä työllistäviä mikroyrityksiä. Espoon työpaikoista 77 % on yrityssektorilla. Yrityssektorin työpaikkojen osuus on selvästi suurempi kuin muualla maassa, jossa vastaava luku on 71,5 %. Väestön määrään suhteutettuna Espoossa on 36 yritystyöpaikkaa 100 asukasta kohti, kun koko maassa suhdeluku on 31. Yritystoiminnalla on siten Espoossa suhteellisesti paljon suurempi merkitys kuin useimmissa muissa kunnissa. Kaupungin tulot perustuvat suurimmaksi osaksi yritysten työllistämien asukkaiden palkkatuloihin, joista he maksavat kunnallisveroa, sekä yritysten voittoihin, joista ne maksavat yhteisöveroa. Valtionapujen suhteen Espoo on ollut 2000-luvulla nettomaksaja.

Espoo on kasvanut erittäin nopeasti 1960-luvulta alkaen. Työpaikat lisääntyivät Espoossa 11-kertaiseksi 45 vuoden aikana vuodesta 1960, jolloin kaupungissa oli 9 700 työpaikkaa, vuoteen 2005, jolloin työpaikkoja oli 108 000.

Suomen suurista ja keskisuurista kaupungeista ainoastaan Vantaalla työpaikat ovat lisääntyneet yhtä paljon. Koko Helsingin seudulla työpaikat kaksinkertaistuivat em. 45 vuoden aikana, kun taas koko maassa työpaikat kasvoivat samana aikana vain 13 %. Espoossa työpaikkojen lisäys on ollut vielä selvästi nopeampaa kuin väestönkasvu ja sen myötä myös Espoon työpaikkaomavaraisuus on noussut 93 %:iin.

Espoo oli vielä vuonna 1950 pieni maalaiskunta, jossa oli noin 5 400 työpaikkaa. Työpaikkaomavaraisuus eli työpaikkojen suhde työvoimaan oli melko korkea (46 %), mikä johtui siitä, että espoolaisista sai tuolloin vielä 13,5 % toimeentulonsa maa- ja metsätaloudesta. Kymmenen vuotta myöhemmin Espoossa oli 4 000 työpaikkaa enemmän, mutta valta-

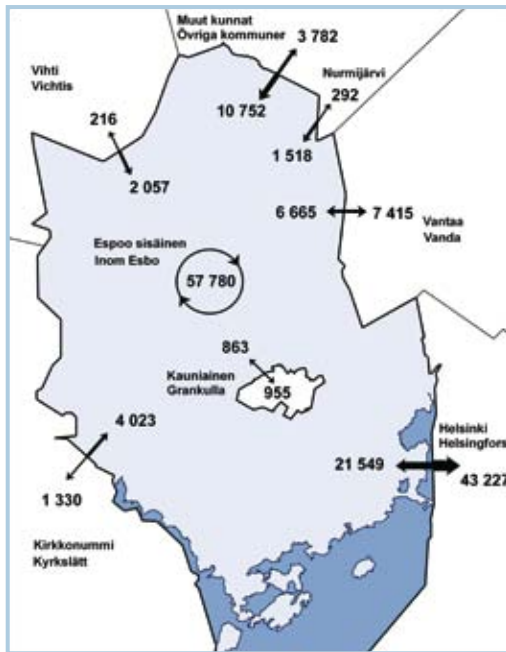
van väestönkasvun vuoksi työpaikkaomavaraisuus oli pudonnut 37 %:iin. Kaksi kolmesta espoolaisesta kävi töissä Helsingissä.

Erikoistunut Espoo

Verrattuna maan muihin suuriin kaupunkeihin Espoon työpaikkarakenne on palveluvaltainen, sillä työpaikoista 80 prosenttia on palvelualoilla. Elinkeinoelämälle palveluja tarjoavat alat ovat Espoon vahvoja erikoistumisaloja.

Kuntarajoilla ei yleensä ole kovin suurta merkitystä yrityksille, sillä tavarat, palvelut, pääomat ja työvoima liikkuvat kuntarajojen yli. Kuitenkin Espoolle on Helsingin seudun yritystoiminnassa kehittynyt erityinen rooli. Espoo on erikoistunut muutamiiin toimialoihin ja yritysryhmittymiin, joista useimmat edellyttävät korkeasti koulutettua työvoimaa, mutta ne hyötyvät myös kasautumisen eduista, suuresta paikallisesta markkina-alueesta sekä hyvistä kansainvälisistä ja kansallisista liikenneyhteyksistä. Espoon sisällä Länsiväylän, Kehä I:n, Kehä II:n ja Turuntien rajaamalle alueelle on muodostunut Espoon yritystoiminnan tiivis neliö. Tämän alueen osuus Espoossa toimivien yritysten henkilöstömäärästä on kolme neljänestä.

Espoon vahvoja erikoistumisaloja ovat tutkimus ja kehittäminen, tietojenkäsittelypalvelu, tietoliikennevälineiden valmistus sekä tukkukauppa. Yhdessä Länsi-Helsingin kanssa Espooseen on muodostunut informaatioteknologian (ICT) alan yritysten keskittymä, jonka vertaisia on vain muutama koko Euroopassa. ICT-klusterin lisäksi Espooseen on kehittynyt muitakin vahvoja yritysryhmittymiä, mm. osaa misintensiivisten liike-elämän palveluiden KIBS-klusteri, terveys- ja hyvinvointipalveluihin liittyvän yritystoiminnan Life Science -klusteri sekä Helsingin seudun keskeistä logistista asemaa hyödyntävä logistiikkaklusteri. Myös kauppa on merkittävä toimiala Espoossa, jonne

Sukkulointi Espoosta ja Espooseen, nuolen kärki osoittaa sukkuloinnin suunnan. Esimerkiksi 216 espooista kävi Vihdissä töissä ja 2 057 vihtiläistä kävi Espoossa töissä vuonna 2004.

on keskittynyt erityisesti teknisen ja päivittäistavaroiden tukkukaupan yrityksiä.

Vakiintuneella toimialajaolla tarkasteltuna Espoon yritystoimintaa hallitsee kolme suurta toimialaryhmää: kauppa, liike-elämän palvelut ja teollisuus. Niiden yhteenlaskettu osuus on kolme neljänestä Espoossa sijaitsevien toimipaikkojen henkilöstöstä. Kaupan osuus on runsas neljännes ja kummankin muun suuren ryhmän vajaa neljännes. Yritysten liikevaihtoa hallitsevat täysin teollisuus sekä kauppa, joiden yhteenlaskettu osuus Espoon yritysten kokonaisliikevaihdosta on 85 %. Teollisuuden liikevaihdon suurin osa tulee elektroniikkateollisuudesta ja kaupan liikevaihdon valtaosa on tukkukauppaa. Kun tähän lisätään vielä liike-elämän palveluiden yritysten liikevaihto, näi-

Ainutlaatuinen Otaniemi

”Otaniemi on Pohjoismaiden suurin korkean teknologian keskittymä. Tiiviillä alueella on ainutlaatuinen yhdistelmä koulutusta, tutkimusta ja liiketoimintaa. Yli 31 000 hengen yhteisössä toimii 15 000 Teknillisen korkeakoulun opiskelijaa ja 16 000 teknologia-alan ammattilaista, joista 6 000 tutkimusorganisaatioissa ja 10 000 teknologiayrityksissä.

Vahvasta osaamis pohjasta kertovat Otaniemeen vuosittain myönnettävät yli 200 patenttia sekä Teknillisessä korkeakoulussa vuosittain suoritettavat yli tuhat akateemista tutkintoa. 1940-luvulla alkunsa saanut arkkitehtonisesti ainutlaatuinen kokonaisuus on malliesimerkki fyysisen läheisyyden merkityksestä yhteistyön synnyttäjänä ja kehityksen vauhdittajana. EU:n komissio on valinnut Otaniemen jo kahdesti Euroopan innovatiivisimpien alueiden joukkoon. Otaniemi on luonnollinen sijaintipaikka yhä useammalle teknologia-alan toimijalle.

Otaniemen keskeisiä tiedelaitoksia ovat Teknillinen korkeakoulu TKK ja Valtion teknillinen tutkimuskeskus VTT. Niiden lisäksi alueelle ovat sijoittuneet mm. suomalaisen metsäteollisuuden omistama tutkimusyhtiö KCL, tieteen tietotekniikan keskus CSC, geologian tutkimuskeskus GTK ja Uudenmaan osaamiskeskus Culminatum. Alueen teknologiayrityksistä merkittävä osa toimii Technopolis Innopolin tiloissa, ja yrityshautomotoiminnasta vastaa Technopolis Ventures. Otaniemen läheisyydessä sijaitsevat mm. Nokian, Koneen ja Fortumin pääkonttorit sekä lukuisia muita suuria teknologiayrityksiä, kuten HP, Microsoft ja TietoEnator. Lähistöllä toimivat myös ammattikorkeakoulut EVTEK ja Laurea.

Otaniemen huippuosaaminen perustuu laajaan osaamispohjaan ja poikkitieteellisyteen, klustereihin sekä innovaatioketjuun, joka kattaa perustutkimuksen, soveltavan tutkimuksen sekä kaupallistamisen vaiheet.” (www.otaniemi.fi)

den kolmen päätoimialan yritysten liikevaihto kattaa 89 % koko Espoon yritysten liikevaihdosta.

Espoon kaupunginhallituksen hyväksymän Otaniemi-vision mukaisesti Innopoli-yrityskeshitysympäristöä laajennetaan sen kolmannella vaiheella. Innovaatioyliopiston perustamiseen kaupunki valmistautuu kehittämällä tutkijoille suunnatun lyhytaikaista asumista tukevan palvelukonseptin.

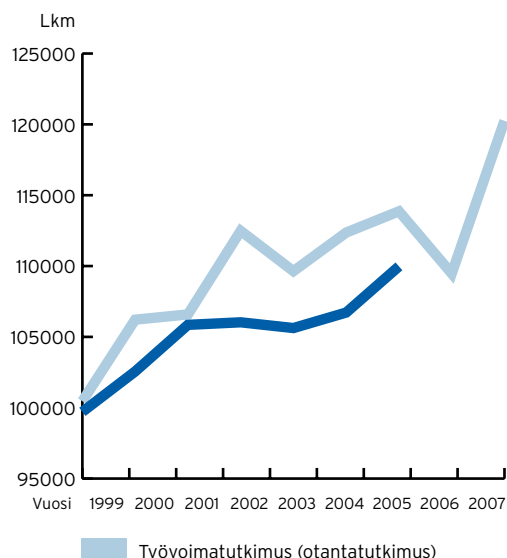
Uudet yritykset työllistävät

Yritysten perustaminen on vilkastunut Espoossa 2000-luvulla ja sen ansiosta Espoon yrityskanta on kasvanut voimakkaasti. Vuonna 2006 Espoossa perustettiin 1 600 ja vuonna 2007 1 700 uutta yritystä. Kun otetaan huomioon yritysten lopettamiset, jää yritysten määrän vuotuisiksi nettokasvuksi noin 5 % vuosina 2005 - 2006. Osa kasvusta on näennäistä, sillä osa perustetuista yrityksistä ei aloita toimintaa tai se jää vähäiseksi. Tästä huolimatta merkittävä osa uusista yrityksistä lähtee aidosti toimimaan ja ne saavat aikaan kasvua ja dynamiikkaa koko yrityskannassa. Vuosina

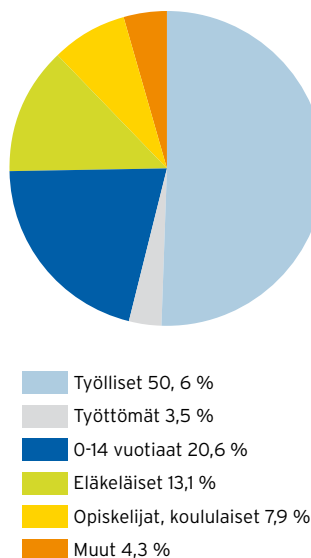
1995 - 2005 perustettujen yritysten osuus Espoon kaikkien yritysten henkilöstöstä oli neljännes vuonna 2005. Uusilla yrityksillä onkin erittäin tärkeä rooli Espoon yritystoiminnan kokonaisuudessa ja työllistäjänä. (Lähde: Yritystoiminta Espoossa - Espoon yritystoiminnan rakenne ja erikoistuminen 2005.)

Henkilöstömäärältään suurimmat työnantajat Espoossa ovat Espoon kaupunki, Nokia ja Teknillinen korkeakoulu. Muita suuria työnantajia ovat mm. Jorvin sairaala, Tapiola, VTT, TietoEnator, Inex Partners, Orion ja Fortum.

Taloudellinen huoltosuhde kuvaa työvoiman ulkopuolisten (lapset, eläkeläiset jne.) ja työttömien suhdetta työlliseen työvoimaan. Suhdeluku on alhaisin pääkaupunkiseudulla. Espoossa ja Vantaalla se alittaa arvon yksi eli jokaista työvoiman ulkopuolista ja työtöntä kohden enemmän kuin yksi käy töissä. Koko maassa suhdeluku on alhaisin eli taloudellisesti edullisin Keravalla. Korkeimmat arvot suhdeluku saa Kainuussa. Koko maan taloudellinen huoltosuhde on 1,3 eli kymmentä työssä kävijää kohden on kolmetoista työelämän ulkopuolella olevaa.

Työpaikkojen määrä Espoossa

Espoon väestö toiminnan mukaan 2004

Vilja-, lapikas- ja tiiliklusterit

Espoon 15 vuotta täyttäneestä miespuolisesta väestöstä vuonna 1865 yli 85 % sai toimeentulonsa maataloudesta. Julkisessa virassa tai toimesta tai vapaassa ammatissa toimivia oli pari prosenttia. Tähän ryhmään laskettiin mm. pitäjän kolme pappia, pari kirkonpalvelijaa, kiertokoulun opettajat, aliupseerit sekä sota- ja merimiehet. Käsityöläisten osuus oli yli 5 %. Suutareita oli Espoossa tuolloin 30 ja räätäleitäkin 20. Loput käsityöläisiksi luettuja olivat seppiä, puuseppiä ja muurareita. Pitäjässä oli myös yksi lasimestari ja satulaseppä. Teollinen toiminta oli Espoossa 1860-luvulla vähäistä. Teollisuudessa työikäisiä miehiä työskenteli 22 (1,7 % työikäisistä miehistä). Stensvikin tiilitehdas työllisti 18 ja myllyt 4 miestä. Kunnan avustuksella eleli 43 miestä eli yli kolme prosenttia työikäisistä. Naisilla ei ollut suuriakaan mahdollisuuksia itsenäiseen elämään kodin ulkopuolella. Elleivät menneet naimisiin, he jäivät kotitaloon, jossa isän kuoltua veli perheineen piti isännyyttä. Tilattomien naimattomien tyttäreiden lähes ainoa mahdollisuus oli ryhtyä jonkun tilallisen tai säätyläisen piikaksi. Vuonna 1865 piikoja oli 465 eli yli viidesosa naisista työskenteli piikana. Vuosiansaan vaihteeseen tultaessa lounaisosaan lähelle Espoonlahden rannikkoa oli muodostunut Espoon ensimmäinen teollisuusalue. Stensvikin, Äminnen ja Kallvikin tiilitehtaiden sekä Bastvikin höyrysahan tuotteilla rakennettiin nopeasti kasvavaa Helsinkiä. Työväkeä tehtaita oli lähes kolmesataa. Stensvikin tiilistä on rakennettu muun muassa Uspenskin katedraali.

Vaikka kaupunkimainen asutus levisikin, Espoo säilyi maailmansotien välisenä aikana maatalouspitäjänä. Uudet taajamat nousivat metsäiseen maastoon, joten peltoala säilyi lähes ennallaan. Vuonna 1929 pörssikurssien ropistessa maailmalla tehtiin Espoossa maatalouslaskentaa. Tilastot kertovat Espoossa olleen tuolloin 55 separaattoria sekä 85 katettua betonipohjaista lantasaäiliötä. Ensimmäinen espoolainen lypsykone havaittiin vasta seuraavassa laskennassa 1941. Hitaasti kehittyvä teollisuus keskittyi sotien välisenä aikana rautatien varteen, lähinnä Leppävaaran ja Kilon alueelle sekä Kaukalahden aseman tienoille. Talouselämän kannalta merkityksellisintä oli Esbo Elektriska Ab:n perustaminen 1918. Espoon Sähköön vaiherikas historia sai alkunsa.

Palvelut ja kunta- laisten mielipiteet

Tilastojen mukaan

- Espoon kaupunginkirjastoissa käy joka päivä 10 000 asiakasta ja päivittäisiä lainoja on 17 000.
- Espoossa on asukas- ja leikkipuistoja 13 ja niiden toiminnan parissa on päivittäin arviolta 2 300 lasta.
- Kaupungin hoidossa on viheralueita yli 3 000 hehtaaria.
- Työväenopisto järjestää vuosittain yli 3 000 kurssia.
- Espoossa on 5 uimahallia, joissa kirjataan vuosittain yli 800 000 käyntiä.
- Kaupungissa on rekisteröityjä urheiluseuroja 350, joista puolet saa kaupungin avustusta. Harrastettuja lajeja on 95, Pekin-
gin olympialajeissa kilpaillaan 34 lajissa.
- Kuntoratoja on 30 km ja ulkoilureittejä 250 km. Venesatamia on 10, joissa on venepaikkoja yli 4 000. Ulkoilualueita on 5 ja ulkoilusaaria 11, yksi enemmän kuin Alkon myymälöitä.
- Kaupungin kunnossa pitämiä teitä on yli 800 km.
- Lastenneuvolakäyntejä on vuosittain 63 000 ja äitiysneuvolakäyntejä yli 50 000.
- Linja-autoliikenteen päivittäisiä arkivuoroja on 6 000 ja rautateiden lähiliikenteen vuoroja 300. Henkilöautoja on yli 100 000, mutta maksettuja tv-lupia vain 80 000.
- Espoolaiset mahtuisivat hyvin väestönsuojjiinsa, sillä niissä on 124 paikkaa 100 asukasta kohti.

Snettansin lampaita ja lapsia

Kaupunkilaisten tyytyväisyyttä saamiinsa palveluihin on tutkittu Espoossa vuodesta 1983 alkaen. Tyytyväisimpiä espoolaiset olivat lamavuonna 1993 ja tyytymättöimpiä huipusuhdanteen aikoihin 1989. Espolaisten tyytyväisyys on kasvanut 1980-luvulta ja sen taso näyttää vakiintuneen, sillä muutokset vuoden 1997 jälkeen ovat olleet pieniä.

Espoolaiset ovat tyytyväisiä veteensä - olkoon vesi sitten putkistossa tai uima-altaassa tai soliskoon Nuuksion puroissa. Juomaveden laatu, uimahallit sekä luonto- ja retkeilyreitit sijoittuvat tutkimuksessa korkealle. Alueen vesistöjen puhtauteen ei tosin oltu tyytyväisiä.

Tutkimuksen mukaan espoolaisella on myös turvallinen olo - asuinalueen turvallisuus sekä yleinen järjestys ja turvallisuus on hoidettu Espoossa hyvin. Tyytyväisiä ollaan lisäksi muun muassa kirjastopalveluihin, äitiys- ja lastenneuvolaan, jätehuoltoon sekä kevyen liikenteen liikenneoloihin. Tyytymättöimpiä ollaan toimeentulotukeen, vanhusten kotihoi-

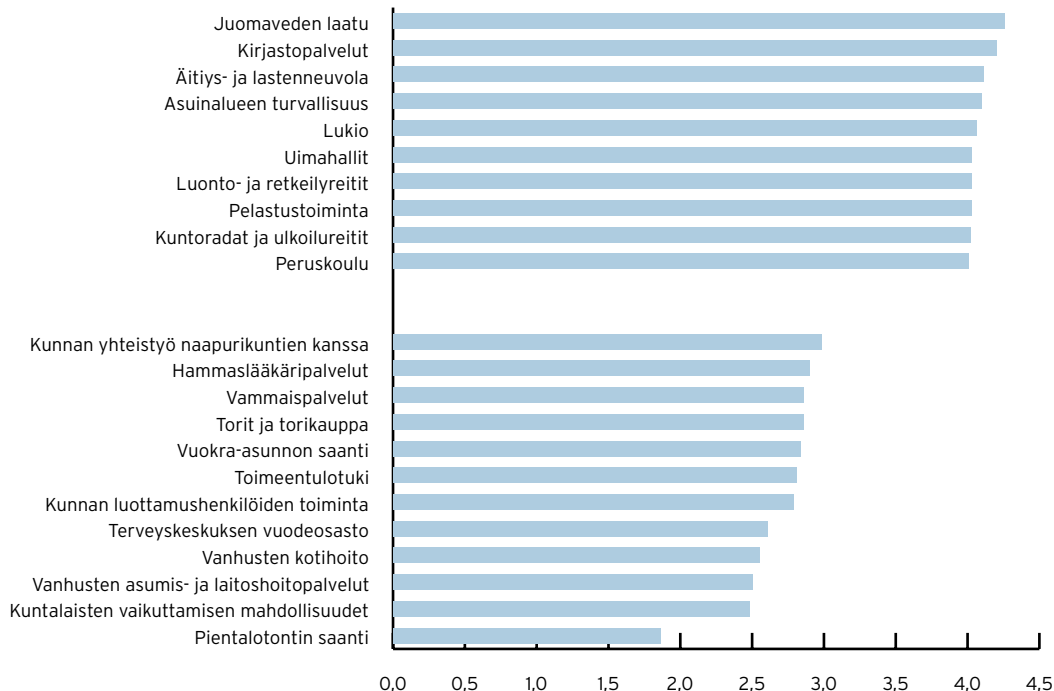
toon, vanhusten asumis- ja laitoshoitopalveluihin, vammaispalveluihin, terveyskeskuksen vuodeosastoon sekä pientalotontin saantiin.

Kaupunkilaisilta kysyttiin myös, mitkä viisi Espoon kaupungin hoitamaa tai järjestämää asiaa 65 luetellusta he kokivat omalta kohdaltaan tärkeimmiksi. Lähes puolet vastaajista sijoitti terveyskeskuksen lääkäripalvelut viiden tärkeimmän palvelun joukkoon. Vajaalle kolmasosalle vastaajista oli yleinen järjestys ja turvallisuus tärkeää, neljäsosalle julkinen liikenne, viidesosalle asuinalueen turvallisuus, peruskoulu sekä katujen ja teiden hoito.

Harvempi kuin joka sadas vastaaja piti tärkeinä omalta kannaltaan kuluttajaneuvontaa, liikuntapalveluista tiedottamista, nuohousta, perheneuvolaa, palotarkastusta sekä aikuisten ammatillista koulutusta.

Kehittämiskohteet

Tutkimuksessa luokiteltiin arvioitavat palvelut ja asiat kehittämiskohteiksi asukkaiden

Kuntalaisten palveluille antamien arvioiden keskiarvot 2006. Palvelut joiden keski-arvo vähintään 4,0 ja alle 3,0. Asteikko 1-5, ei osaa sanoa -vaihtoehto (3) jätetty pois

antaman arvosa-
nan, arvosa-
nan muutoksen edel-
lisestä kyselystä
ja asian tärke-
den perusteella.
Ensisijaisiksi ke-
hittämiskohteiksi
nousivat tarkas-
telussa sellaiset
tärkeiksi koetut
asiat, joissa asu-
kastyytyväisyys
on vähäistä ja
kehityksen suun-
ta on lisäksi ollut
negatiivinen. Näillä

”Päivähoitoa” sadan vuoden takaa, Karludd 1922

kriteereillä vanhusten kotihoidon kehittäminen
nousi keskeiseksi kehittämiskohteeksi Espoos-
sa. Vanhusten asumis- ja laitoshoidon kohdalla
kuntalaisten tyytyväisyys on myös alhainen ja
se koetaan usein tärkeäksi, mutta siinä tyyty-
väisyys on pysynyt vuoden 2005 tasolla. Kun-
nan hammaslääkäripalveluissa asukastyyty-
väisyys on alhaisella tasolla ja se koetaan

tärkeäksi, mutta
kehityksen suun-
ta on ollut positiiv-
vinen.

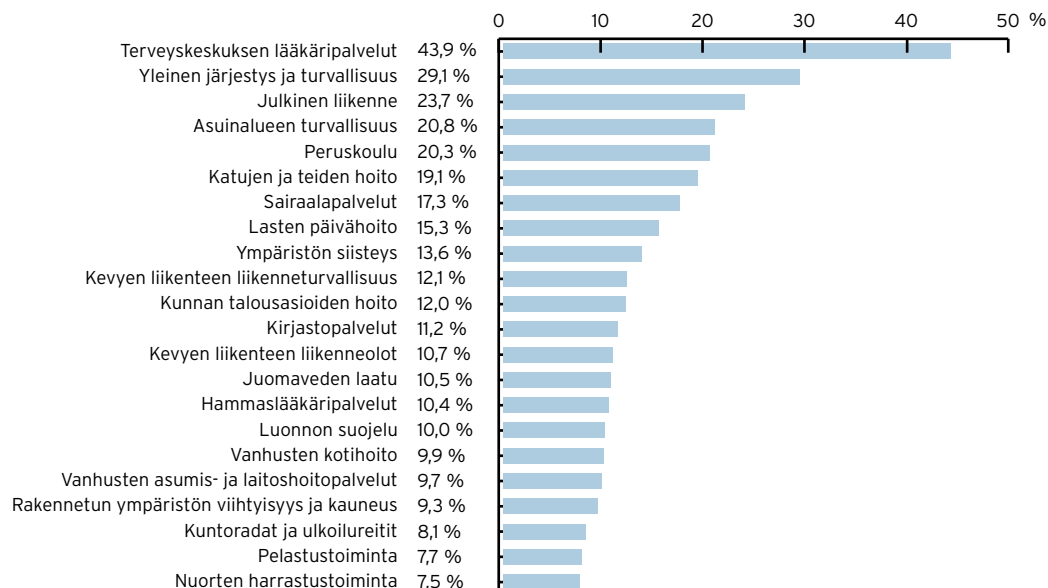
Kokonaisarvo- sana ja palve- luita käyttä- neiden arviot

Vastaajia pyy-
dettiin antamaan
kokonaisarvosana
Espoon kau-
pungin kuntapal-
veluille.

Annettujen arvosa-

nojen keskiarvo oli 3,47. Parhaimmat arvosa-
nat antoivat alle 29-vuotiaat ja huonoimmat
40 - 64 -vuotiaat. Naisten ja miesten anta-
missa arvosanoissa ei ollut eroa.

Palveluita käyttäneiden arviot olivat joissa-
kin asioissa muita positiivisempia. Ero oli suu-
rin perheneuvolassa, hammaslääkäripalve-
luissa ja palotarkastuksessa. Jonkin verran

Espoolaisille tärkeimmät kuntapalvelut 2006

eroa oli myös terveyskeskuksen vuodeosaston, museon ja nuohouksen kohdalla. Useimmissa palveluissa näkemykset olivat samankaltaiset eikä ryhmien välillä ollut merkittävää eroa. Esimerkiksi terveyskeskuksen lääkäripalveluita ja sairaalapalveluita käyttäneiden ja muiden arviot palvelusta eivät poikenneet merkittävästi toisistaan. Ainoa asia, jossa palvelua käyttäneet olivat muita tyytymättömpämpiä, oli toimeentulotuki.

Kuntayhteistyöhön suhtaudutaan myönteisesti

Vastaajia pyydettiin ottamaan kantaa kuntarakennetta ja palvelujen järjestämistä koskeviin väitteisiin. Kuntayhteistyöhön suhtauduttiin periaatteessa myönteisesti, sillä sen nähtiin lisäävän kuntien voimavaroja. Kuntarajoilla ei myöskään pitäisi vastaajien enemmistön mielestä olla merkitystä päivähoidossa ja lasten kouluvalinnassa. Kuntakoon kasvatamisen nähtiin kuitenkin usein johtavan päätöksenteon etääntymiseen kuntalaisista. Palvelujen tuotannon kustannustehokkuuden paranemiseen kuntakokoa kasvattamalla uskoi hienoinen enemmistö kantaa ottaneista.

Enemmistö kantaa ottaneista ei uskonut, että seudun kilpailukyky yritysten sijaintipaikkana paranisi, jos kuntayksiköt olisivat suurempia.

Lähes 80 % vastaajista oli sitä mieltä, että kuntien pitäisi hakea uudenlaisia vaihtoehtoja palvelujen järjestämisessä. Sillä tuottaako palvelut kunta vai joku muu ei yleensä nähty olevan merkitystä.

Kirkon hoteista kaupunkikonserniksi

Vuoden 1865 kunnallisasetus merkitsi kunnan ja seurakunnan erottamista toisistaan. Espoossa uuteen järjestelmään siirryttiin varsin nopeasti. Papit eivät kuitenkaan välittömästi vapautuneet kunnallisista tehtävistä, vaan heitä tarvittiin siirtymävaiheessa konsultteina. Valtaa käytti kuntakokous ja päätökset pani toimeen kunnallislautakunta. Vuonna 1867 kunnallislautakunta koostui lähes yksinomaan vauraista tilallisista. Tilatonta väestöä edusti vain yksi suutari.

Palvelut ennen palveluyhteiskuntaa

Sponsorointia ja palvelurakennemuutoksia

Ensimmäistä kansakoulua rakennettiin Espooseen kuin musiikkitaloa Helsinkiin: rakennuksen kivijalan tekoa tarjottiin urakalla tehtäväksi, mutta ketään tarjoutuneista ei voitu hyväksyä. Loppuvuodesta 1870 työ päätettiin tehdä pitäjäläisten yhteisvoimin taksvärk-kityönä. Lagstadin koulu aloitti toimintansa syksyllä 1873. Ensimmäiset kansakoulut Espooseen rakennettiin yksityisin varoin. Lagstadin koulu pystytettiin mm. professori Geitlinin ja Aurora Karamzinin lahjoitusten turvin, varatuomari O. Wasastjerna lahjoitti rahaa vaatteiden hankkimiseksi köyhille oppilaille. Koulun myöhempään historiaan kuuluu, ettei siellä ainoastaan opetettu vaan myös synnytettiin lapsia. Vuonna 1944 Kättilöopisto oli osin evakossa Lagstadin koululla, jolloin siellä syntyi lähes 200 lasta. Lähellä kirkkoa sijainnut koulu ei kyennyt tyydyttämään koko Espoon väestön yhä kasvavaa sivistystarvetta. Espoo oli alueeltaan niin laaja, ettei voitu ajatella pitäjän syrjäkulmien lasten käyvän kirkolla kansakoulua. Toisen kansakoulunsa, Hagalundin kansakoulun, espoolaiset saivat 1878. Sekin oli ruotsinkielinen ja sitä sponsoroi Sinebrychoff.

Kuntakoko-
usten toiminta
havaittiin pian
puutteelliseksi.
Osanotto koko-
uksiin oli sattu-
manvaraista ja
päättösvaltaisuus
jäi usein saavut-
tamatta vähäi-
sen osanoton
vuoksi. Vuoden
1898 asetus hel-
potti kunnanval-
tuuston perusta-
mista ja Espoon
ensimmäinen kunnanvaltuusto aloitti asioiden
hoidon vuoden 1910 alusta.

Vuosina 1910-18 Espoon kunnanvaltuus-
tossa ehti toimia 36 valtuutettua. Tilanomista-
jia heistä oli 14, sivistyneistöä 7 (virkamiehet
laskettiin tuolloin sivistyneistöön), liikemiehiä
ja huvilan omis-
tajia 4 sekä käsi-
työläisiä 3. Lisäk-
si valtuustossa
ehti istua yksi
torppari, kieva-
rinpitäjä sekä
ruutikellarin vah-
ti.

Vähäväki-
sempien heikko
edustus johtui
siitä, että äänioi-
keutettujen ääni-
määrä oli suh-
teessa heidän
varallisuuteensa.
Lisäksi oli vallalla
käsitys, että sivistyneistön edustajat, esimer-
kiksi akateemisen koulutuksen saaneet pysty-
vät paremmin paneutumaan kunnallisten asi-
ain käsittelyyn.

Köyhäinhoito oli seurakunnasta irtautu-
neen Espoon selvästi suurin menoerä. Kunnal-
lisia tehtäviä hoitivat pääasiassa palkattomat
luottamusmiehet. Vuonna 1870 palkkaa mak-
settiin vain kolmelle opettajalle, kättilölle ja

Kartta vuodelta 1765. Kansallisarkisto.

Yksityiskohta kartasta vuodelta 1765. Kansallisarkisto.

kunnallislauta-
kunnan puheen-
johtajalle.

Demokratia ja
sen mukana po-
liittiset puolueet
tulivat kunnalli-
seen päätöksen-
tekoon vasta it-
senäisessä Suo-
messä. Espoon
kunnanvaltuus-
tossa oli vuonna
1919 porvareita
21, sosialidemo-
kraatteja 8 sekä Es-

poon kirkkoherra.

Kunnallisen toiminnan monipuolistuminen
lisäsi jatkuvasti kunnan menoja. Vuoden 1939
kirjanpidon mukaan suurimman menoerän
muodosti yhteiskunnallinen huolto. Se koostui
huollon tarpeessa olevien avustuksista sekä
laitoshuollon kus-
tannuksista. Lä-
hes neljäsosan
kunnan menoista
muodosti opetus-
ja sivistystoimin-
ta. Terveys- ja
sairaanhoidon
menot olivat vie-
lä vähäiset, mut-
ta pääomamenot
olivat merkittä-
vät, sillä Espoo
oli joutunut tur-
vautumaan lai-
nanottoon rahoit-
taakseen mm.

koulurakennusten

hankintaa. Verotuloilla katettiin runsas puolet
menoista. Valtion avustuksilla oli myös huo-
mattava merkitys kunnan taloudelle.

Kunnan erottaminen seurakunnasta käyn-
nisti pitkän ja monivaiheisen kehityksen, jonka
seurauksena nykyään puhutaan Espoo-konser-
nista, joka pitää sisällään lähes viisikymmentä
tytäryhteisöä, säätiötä, kuntayhtymää ja osak-
kuusyhteisöä.

Kartta Bembölestä 1766. Kansallisarkisto.

Kauklahden ja Stensvikin teollisuuslaitosten työväen enemmistö oli suomenkielistä, joten alueella oli tarve suomenkieliselle opetukselle. Yksityinen rahoitus oli myös ensimmäisen suomenkielisen kansakoulun taustalla. Rakennusmestari Karl Vilkmán, joka oli yksi Espoon harvoista suomenkielisistä tilanomistajista, oli "taipuvainen toimeenpanemaan suomalaisen kansakoulun kartanossaan". Ämmen kansakoulu Kauklahdessa aloitti toimintansa syksyllä 1891. Rakennusmestari Vilkmán maksoi puolet opettajan palkasta, mutta koulu sai myös valtionapua.

Kouluverkko laajeni niin, että autonomian ajan lopussa Espoossa toimi 16 kansakoulua, joista neljä oli suomenkielistä. Espoon ensimmäinen kansanopisto aloitti toimintansa 1891 ja ensimmäisen oppikoulunsa Espoo sai 1900-luvun alussa Grankullaan. Koulu oli ohimenevästi espoolainen, sillä Grankulla erosi itsenäiseksi kauppalaaksi 1920. Kansakoululaitoksen rinnalla kehittyi myös kirjastotoiminta. Lagstadin koulu sai toimintansa alkuvaiheissa kirjalahjoituksen, mitä on pidetty Espoon kirjastotoimen alkuna.

Priorisointia, luontaislääkitystä ja avohoitoa

Espoon naapureista Helsinki sai ensimmäisen piirilääkärinsä 1700-luvun keskivaiheilla. Kirkkonummelaiset puolestaan palkkasivat koulutetun kättilön vuonna 1780. Espoota pyydettiin osallistumaan kustannuksiin, jolloin kättilön palveluja voitaisiin käyttää tarvittaessa Espoossakin. Kuntayhteistyö ei ottanut tulta. Espoon kuntakokous hylkäsi tarjouksen sillä perusteella, että pitäjässä on kylliksi taitavia kättilöitä ilman koulutustakin. Sairaanhoidossa Espoossa luotettiin 1700-luvulla ”terveyslähteeseen”. Nykyisen Espoon keskuksen tuntumassa sijainneen lähteen käyttö-oikeus myönnettiin lääkäreille, jotka maksua vastaan hoitivat potilaitaan lähdevedellä. Asiakkaina oli paikallista seurapiiriä, Suomenlinnan upseereita ja linnoitusrakennuksen sotilaita. Vesikuurin kerrotaan olleen heille suureksi hyödyksi. Lähdeveden ympärille virisi muutakin liiketoimintaa, sillä Södrikin eli Suvelan tilat hankkivat tuloja majoittamalla kauempaa saapuneita vieraita. Käräjäpöytäkirjojen mukaan he myös myivät laittomasti viinaa vierailleen. Kummalla sitten lienee ollut suurempi vaikutus asiakastytyväisyyteen - Suvelan isäntien kaupanteolla vai lähdevedellä.

Sata vuotta myöhemmin kunnan palkkalistoilla oli jo kättilö ja osa-aikainen rokottaja. Rokottajan tehtävää hoiti oman toimen ohella kirkon urkuri. Kunnan vahvistettu talousarvio 1880-luvulta kertoo terveystoimen palkkoihin varatun vähemmän rahaa kuin kirkkoherran navetan korjaukseen.

Kunnanlääkärin Espoo sai vasta vuonna 1907. Sairaalahanketta viritettiin jo 1890-luvulla, jolloin keskusteltiin ”hullujenhuoneen” perustamisesta. Espoon kuntakokouksen päätöksen mukaan hullujen määrä oli Espoossa vielä vähäinen, joten hanke raukesi. Koleraepidemia ja muiden kulkutautien leviäminen johtivat lopulta sairaalan perustamiseen. Muuralan sairaalaa alettiin rakentaa 1917 ja se valmistui 1920. Keskuslämmityksineen ja leikkaussaleineen sairaala oli maalaiskuntien nykyaikaisin.

Kansanäänestys jakaa mielipiteitä

Keväällä 2007 tehdyn kyselyn mukaan kaksi kolmesta espoolaisesta sanoo olevansa kiinnostunut oman kunnan toiminnasta ja päätöksenteosta ja kymmenesosa kuntalaisista ilmoitti olevansa erittäin kiinnostunut. Vain kolme prosenttia vastanneista ei ollut lainkaan kiinnostunut kunnan päätöksenteosta. Kyselyyn vastaamatta jättäneissä kiinnostumattomampia on oletettavasti enemmän. Espolaiset seuraavat kotikuntansa päätöksentekoa lähinnä sanomalehdistä ja kunnan omasta tiedotuslehdestä. Muita tärkeitä tiedon kanavia ovat radio ja TV, ilmaisjakelulehdet sekä yhdistysten, järjestöjen ja asuinalueen tiedotuslehdet. Sen sijaan kaupungin internetsivuilta päätöksentekoa ja toimintaa seurataan harvemmin. Samoin oli myös muiden kyselyyn osallistuneiden kuntien kohdalla.

Lähes puolet kyselyyn vastanneista arvioi ymmärtävänsä hyvin kunnallispoliittisia kysymyksiä ja yli puolet oli sitä mieltä, että kunnan asioiden hoidossa on huomattavaa parantamisen varaa.

Selvästi tunnetuin ja käytetyin tapa vaikuttaa on äänestäminen kunnallisvaaleissa. Muita osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia käytetään huomattavasti vähemmän. Puolet ilmoittaa vastanneensa joskus asukaskyselyyn ja 43 % on allekirjoittanut vetoamuksen. Palautetta kunnan palveluista on antanut runsas kolmannes ja yhtä moni on osallistunut keskustelutilaisuuksiin. Ainoastaan joka kahdeksas on ottanut yhteyttä luottamushenkilöön kaupungin suunnitteluun ja päätöksentekoon liittyvissä asioissa. Vähiten käytetty - ainakin laillisista - vaikuttamiskeinoista on virallisen kuntalaisaloitteen teko. Suhteessa muihin kuntiin ovat Espoossa vaikutuskanavina korostuneet äänestäminen, kaupunginosa- ja asukas-toiminta sekä asukaskyselyihin vastaaminen. Viikkaasta kaupunginosatoiminnasta kertoo se, että Espoossa on yli viisikymmentä kaupunginosayhdistystä.

Eniten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien parantamista kaivataan oman alueen viihtyvyyden kehittämisessä, vanhusten huollossa sekä terveyspalvelujen suunnittelu-

sa ja kehittämisessä. Vain kulttuuripalvelujen ja kirjastojen osalta suurin osa vastaajista totesi, että kuntalaisten vaikutusmahdollisuudet ovat nykyisellään riittävät. Espoolaisten vaatimukset vaikutusmahdollisuuksien lisäämisestä ovat hyvin yhteneväiset muiden pääkaupunkiseudun asukkaiden kanssa, vaikka pieniä eroja löytyykin. Vantaalaiset vastaajat halusivat ymmärrettävästi muita enemmän parantaa mahdollisuuksiaan vaikuttaa oman asuinalueen viihtyisyyteen.

Espoolaisten mielestä kunnan tulisi kehittää erityisesti palautejärjestelmää, jolla kerätään tietoa palvelujen käyttäjien näkemyksistä. Lisäksi halutaan lisää keskustelu- ja kuulemistilaisuuksia sekä alueellisia osallistumismuotoja. Alle 60 % espoolaisista haluaisi, että tärkeistä asioista päätettäessä tulisi järjestää neuvoa-antava kunnallinen kansanäänestys. Kansanäänestyksiä vastustaa neljäsosa espoolaisista. Muihin verrattuna espoolaiset suhtautuvat kansanäänestykseen selvästi kriittisemmin.

Ostopalveluja ja kilpailutusta

Vuoden 1865 kunnallishallinnon uudistuksen mukaan köyhäinhoito tuli kunnan vastuulle. Pitäjän talot oli ryhmitelty ruoduiksi köyhäinhoitoa varten. Kuhunkin ruotuun sijoitettiin huollon tarpeessa oleva köyhä, joka määräjain siirtyi ruodussaan talosta taloon hoitoa saamaan. Ruotuvaivaiseksi sijoittaminen ei kuitenkaan ollut ainoa tapa ratkaista köyhäinhoidon ongelmia. Hoidokkeja sijoitettiin maksua vastaan sellaisten luo, jotka olivat halukkaita ottamaan "huutolaisen" luokseen. Nimitys "huutolainen" johtui siitä, että hoitoon sijoitettavista käytiin vuosittain huutokauppaa. Kilpailutus toimi, sillä tavallisesti hoidokit annettiin halvimman tarjouksen tehneelle.

Kuntalaispalautetta

Julkinen liikenne hoidettiin pitkälle 1900-luvulle saakka hevoskyydillä. Liikennöintiä hoiti Ruotsin vallan ajalta periytyvä kyytilaitos. Se järjesti matkustajille kyyditsijän hevosineen maksumaa vastaan. Liikenneterminaalina toimivat kestikievarit.

Jo silloin matkustajat löysivät usein moitittavaa niin kulkupeleistä kuin kuljettajistakin, kuten Finnsin kievarin pöytäkirja tammikuulta 1871 kertoo: "Kyytihevonon Gransin kestikievarista tultaessa laiska ja äksy, minkä vuoksi jouduin viipymään matkalla yli laillisen ajan peninkulmaa kohden tunnissa." Eversti Garlstedt

"Kyytimies Överbystä Finnsiin on koko matkan ajan ollut nenäkäs ja uppiniskainen ja täysin soveltumaton kuljettamaan matkustajia, minkä minä merkit sen hänestä valituksena päiväkirjaan." Hj. Stålhammar

Kuolemanrangaistus oli voimassa 1700-luvulla. Vuonna 1765 tuomittiin Lars Björk lukuisista varkauksista hirtettäväksi. Koska kuolemanrangaistuksen tuottaneita rikoksia tapahtui harvoin, oikeasta hirsipuun paikasta käytiin kovaa kiistaa. Valittu hirttopaikka ei tyydyttänyt pitäjäläisiä, joiden mielestä hirsipuu oli liian lähellä maantietä ja asutusta "mistä matkustajat ja muut, jotka sattuiivat katsomaan näin murheellista näkyä, eivät saaneet itselleen muuta kuin kauhistusta ja säikähdytystä".

Asuinalueen turvallisuudella sekä yleisellä järjestyksellä ja turvallisuudella saatettiin ymmärtää 1500-luvulla eri asioita kuin nykyisin. Espoon kartanon kirjanpito vuodelta 1583 kertoo: "Ovat sudet syöneet talon sisällä, ikkunasta sisään kiivettyään, lampaista 6 kappaletta." (Ragna Ahlbäck: Viisisataavuotias Espoon kunta 1458-1958)

Huomisen ja ylihuomisen haasteet

Muuttoliike ja siirtolaisuus muutoksessa

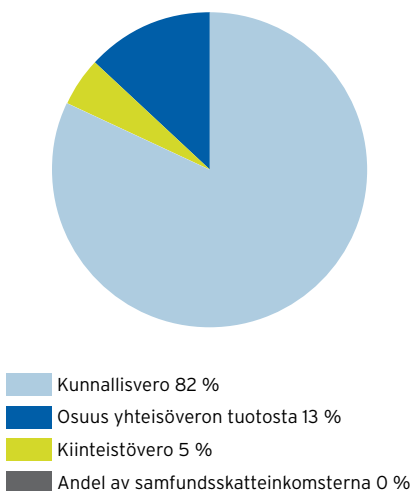
Espoon väestökehityksessä on kahden viime vuoden aikana tapahtunut selvä käänne. Espoon saama maan sisäinen muuttovoitto on kääntynyt lieväksi muuttotappioksi. Espoo saa edelleen muuttovoittoa Helsingistä ja Uudenmaan ulkopuolisilta alueilta, mutta kärsii muuttotappiota erityisesti Helsingin seudun läntisiin kehyskuntiin ja muualle Uudellemaalle. Keskeinen syy tähän on asuntojen kalleus Espoossa ja muualla pääkaupunkiseudulla. Uusilla seudun asuntopoliittisilla ja -tuotannollisilla linjauksilla pyritään kehityssuuntaa muuttamaan.

Siirtolaisuus Espooseen on ollut tasaisessa kasvussa koko 2000-luvun. Vuonna 2006 siirtolaisuudesta saatu väestönkasvu ohitti maan sisäisestä muuttoliikkeestä saadun kasvun ja vuonna 2007 siirtolaisuudesta saatu muutto-

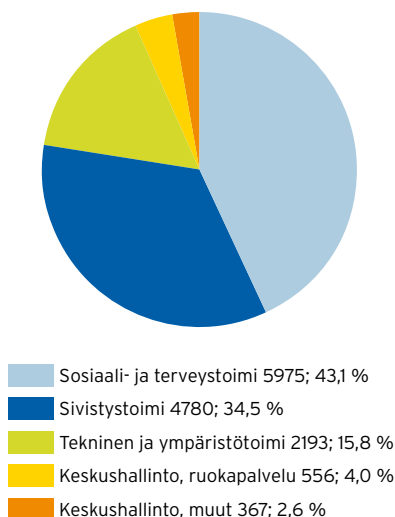
voitto oli jo lähes 1 000 asukasta. Siirtolaisuus on yhä enemmän työperäistä maahanmuuttoa. Espoossa on tällä hetkellä vajaa 16 000 vieraskielistä asukasta. Ennusteen mukaan heitä on noin 40 000 vuoteen 2025 mennessä. Kaupungilla on keskeinen rooli maahanmuuttajien kotouttamisessa ja palveluiden järjestämisessä yhdessä muiden viranomaisten ja järjestöjen kanssa.

Metropolipolitiikka ja seutuyhteistyö

Valtio hyväksyi joulukuussa 2007 metropolipolitiikan painopisteet ja viisi kärkihanketta. Hankkeet liittyvät asunto- ja tonttitarjonnan turvaamiseen, metropolialueen kilpailukyvyn, työvoiman ja osaamisen turvaamiseen (mm. innovaatioyliopisto), maankäyttöratkaisujen ja liikenneinvestointien yhteensovittamiseen, seudun maahanmuuttopolitiikkaan ja

Espoon kaupungin verotulot 2007

Henkilöstöresurssit ja työvoiman saatavuus 2007

ja pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämiseen. Pääkaupunkiseudun yhteistyösopimuksen perusteella laaditut selvitykset ovat valmistuneet ja esitettjä toimenpiteitä toteutetaan. Helsingin seudun kunnat laativat yhteisen kaupunkiseutusuunnitelman. Valtio seuraa kaupunkiseutusuunnitelman toteutusta ja yhdyskuntarakenteen eheytmistä.

Kaupungin talousnäkymät

Espoon taloudellinen asema on tällä hetkellä vahva. Verotuloja on kertynyt arvioitua enemmän, mutta samalla toimintamenot ovat kasvaneet voimakkaasti. Valtionosuusjärjestelmään liittyvä verotulon tasa-

Kivenlahtea nykyisellään. Tälle alueelle suunniteltiin muun muassa makean veden allasta ja Budapestin tapaista kaksoiskaupunkia. Kuva: Petri Lintunen.

usjärjestelmä osuu voimakkaasti Espooseen. Hyvien vuosien vaikutukset näkyvät muuttaman vuoden kuluttua negatiivisen valtionosuiden kasvuna. Vuoden 2010 kuntien rahoitusjärjestelmän uudistuksessa ei liene realistista odottaa helpotusta. Kaupungin haasteena on

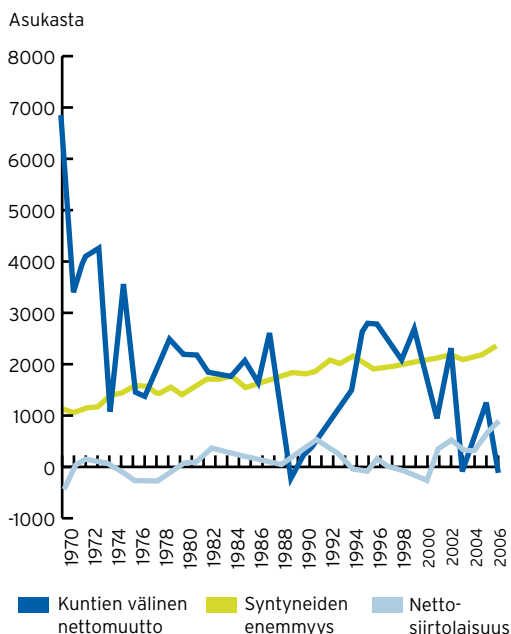
pitää käyttötalousmenojen kasvu verotulojen kasvua pienempänä ja hillitä yksikkökustannusten kasvua. Kuntatalouden yleisen kehityksen ja Espoon sisäisten tekijöiden takia on kaupungin toimintamenojen kasvun nopea puolittaminen haasteellista.

Kaupungilla on merkittäviä palvelutiloihin, kaupunkirakenteeseen, kilpailukykyyn ja infrastruktuuriin liittyviä kehittämis- ja investointisekä peruskorjaustarpeita. Investointiohjelman toteutusta vaikeuttaa hankkeiden kustannusarvioiden nousu. Investoinneilla on myös pysyviä käyttötalousvaikutuksia.

Kaupungin henkilöstö, työvoima ja palvelutuotannon muutokset

Työvoiman saatavuus kaupungin tehtäviin on edelleen vaikeaa samoissa ammattiryhmissä kuin aiemminkin. Näitä ryhmiä ovat vanhusten palvelujen sairaanhoitajat, ruotsinkielisten palvelujen henkilöstö, pätevät sosiaalityöntekijät, erityisopettajat ja erityislastentarhanopettajat, palomiehet sekä lääkärin sijaiset.

Maahanmuuttajien määrän kasvaessa työvoiman saatavuus tulee paranemaan joillakin aloilla, mutta tämäkin edellyttää hyvää yhteistyötä kaupungin, eri oppilaitosten sekä työvoimaviranomaisten välillä. Työvoiman saatavuus on osoittautunut hankalaksi arvioituakin nopeammin. Tilanteen helpottamiseksi kaupunki on

Väestön muutokset Espoossa

Tulevaisuuden suunnitelmia menneisyydessä

Vuonna 1968 valmistui Espoon yleiskaavaluonnos, jonka ohjetilanteena oli vuosi 2000. Espoon yleiskaavatyössä pidettiin tavoitteena 330 000 asukasta ja 126 000 työpaikkaa vuonna 2000. Vuoden 1968 yleiskaavassa rakennusalueiden määrä kattoi koko Etelä-Espoon ja mm. keskuspuistosta oli vain rippeet jäljellä.

Liikenneolojen järjestämiseksi tutkittiin nopean mutta kalliin pintaliitjän käyttömahdollisuuksia. Pintaliitjän katsottiin kuitenkin soveltuvan ainoastaan osaratkaisuksi ja palvelevan vain ranta-alueita linja-autoliikenteen ohella. Espoon ja Helsingin väliseen liikenteeseen pintaliitäjät osallistuisivat vain ruuhka-aikoina ja muuna aikana niillä hoidettaisiin Helsingin ja Tallinnan välistä turistiliikennettä. Kaavaluonnoksessa todettiin myös erilaisten hihnakuljettimien tarjoavan etenkin keskusta-alueille miltei ihanteellisen joukkokuljetusratkaisun. Lisäksi esitettiin varautumista kalliotunnelissa kulkevaan raidemetroon, jonka asemat sijaitsevat Tapiolan, Haukilahden, Matinkylän, Martinkylän sekä Kivenlahden keskustoissa. Kaavaluonnoksesta tehtiin yli 300 muistutusta eikä valtuustokaan hyväksynyt sitä.

Espoon lounaisrannikko eli Espoonlahden seutu olisi hyvin toisenlainen, jos Alvar Aallon aluetta koskevat suunnitelmat olisivat toteutuneet. Aallon ideana oli rakentaa Espoonlahden molemmille rannoille 100 000-120 000

ryhtynyt monipuolisiin kampanjoihin ja ohjelmiin, joiden vaikutus tosin voi näkyä viiveellä.

Sähköisen itsepalvelun laajempi käyttö on välttämätöntä, jotta kaikkia kyetään palvelemaan tulevaisuudessa. Nopeasti kehittyvä tekniikka edellyttää työntekijöiltä lähes jatkuvaa kouluttautumista ja osaamisen päivittämistä.

Ilmastostrategia

Espoon kaupunginvaltuusto on käsitellyt pääkaupunkiseudun ilmastostrategiaa. YTV on ehdottanut kaupunkien välistä aiesopimusta.

Pääkaupunkiseudun ilmastostrategian tavoitteena on n. 40 %:n vähennys pääkaupunkiseudun kasvihuonepäästöihin vuoteen 2030 mennessä. Tärkeimpiä keinoja päästöjen vähentämisessä ovat kaupunkirakenteen eheyttäminen ja tiivistäminen, joukkoliikenteen edistäminen ja kaupunkien energiansäästötöimet.

Liikenne, asuminen ja kehyskuntien kasvu

Kohtuuhintaisten perheasuntojen puute sekä pientaloasumistoiveet edistävät yhä kauemmaksi kehyskuntiin suuntautuvaa muuttoliikettä. Kehyskuntien voimakas kasvu sekä lisääntyvä pientaloasutus aiheuttavat suuria ongelmia liikennejärjestelmälle, palveluverkostolle sekä ympäristölle.

Vastapainona toiminnallisen pääkaupunkiseudun laajentumiselle ja siitä aiheutuvalle yhdyskuntarakenteen hajautumiselle liikenteellisesti keskeiset alueet tiivistyvät täydennysrakentamisen myötä. Samalla näitä alueita kehitetään toiminnallisesti monipuolisemmiksi. Helsingin seudulla syvennetään kuntien yhteistyötä maankäytön ja asuntotuotannon tehostamiseksi. Metropäätös edistää merkittävästi Etelä-Espoon tiivistymistä. PKS-kunnat ovat yhdessä muiden Helsingin seudun kuntien kanssa tehneet valtion kanssa aiesopimuksen tontti- ja asuntotarjonnan lisäämiseksi.

asukkaan Budan ja Pestin tapainen kaksoiskaupunki. Espoon Tonava-suunnitelma ei toteutunut, sillä Kirkkonummi, jolle Espoonlahden länsiranta kuuluu, halusi kehittää keskustaansa eikä suunnitelma Espoossakaan suurta kannatusta nauttinut. Alueelta löytyy nykyään katu nimeltä Aalto, mutta sitäkään ei ole nimetty Alvarin mukaan.

Toinen Espoonlahtea koskenut jät-tisuunnitelma liittyi vesihuoltoon. Ennen Päijänne-tunnelin rakentamista tehtiin ehdotus Espoonlahden patoamisesta. Näin syntynyt lähes neljän neliökilometrin jättiallas olisi annettu täyttyä makealla vedellä. Elettiin vuotta 1961, kun Espoon Sanomat kirjoitti allashankkeesta: "Vesiallas turvaa Espoon kauppalan vedensaannin vuosisatamme ajaksi... näille alueille tulee varsin nopeassa tahdissa väestöä noin 350 000 henkeä, joista 100 000 asettuu Jorvaksentien suunnalle." Lahti jäi patoamatta ja Espoonlahden vesi on suolaista edelleen.

Helsinki, Espoo ja Helsingin maalaiskunta perustivat 1960-luvun lopulla toimikunnan ratkomaan alueen energiaongelmia. Loppuraportissa ehdotettiin kahden ydinvoimalan rakentamista parin seuraavan vuosikymmenen aikana. Voimaloista toinen rakennettaisiin Vuosaareen ja toinen Espoon rannikolle. Maakaasun käyttö energiälähteenä, ympäristöliike ja lisääntynyt ydinvoimavastaisuus sekä viimeistään Tshernobylin onnettomuus hautasivat tämän hankkeen.

Lähteet

Ahlbäck Ragna: Viisisataavuotias Espoon kunta 1458 - 1958. Helsinki 1958.

Espoo-strategia 2008 - 2010. Espoon kaupunki.

Espoolaisten asumistoiheet 2000 Tutkimuksia Espoosta 1/2001.

Espoon yleiskaava 1968 Ehdotus tilavarausten ja työpaikkojen sijoittamisen pääperiaatteiksi sekä liikenteen runkosuunnitelmaksi ohjetilanteena vuosi 2000. Espoon kauppala, syyskuu 1968.

Harmaajärvi Irmeli: Espoon kaupunkirakenteen kehitys, osa 3; Kaupunkirakenneanalyysi. Valtion teknillinen tutkimuskeskus, yhdyskunta- ja rakennussuunnittelun laboratorio. Espoo 1992.

Itkonen Uolevi: Espookirja. Jyväskylä 1992.

Kosama Tiina (toim.): Espoon asuntoraportti 2007. Raportteja Espoosta 2/2007.

Laakso Seppo & Kilpeläinen Päivi: Yritystoiminta Espoossa. Espoon yritystoiminnan rakenne ja erikoistuminen 2005. Espoon kaupunki 2007.

Lahti Matti J.: Espoo maalaispitäjästä suurkauppalaksi. Espoon kaupunki 1975.

Luoto Reima T.A.: Espoon aikakirjat. Espoon kaupunki 2001.

Luoto Reima T.A.: Espoo - kasvun näkijät ja tekijät. Espoon kaupunginmuseum 2004.

Manninen Ulla: Espoon kaupunkirakenteen kehitys, osa 1; Historia-analyysi. Valtion teknillinen tutkimuskeskus, yhdyskunta- ja rakennussuunnittelun laboratorio. Espoo 1991.

Paakko Santeri & Sillantausta Timopekka: Kuntalaisten kunta - kuntalaisten käsitykset päätöksenteosta ja mahdollisuuksista vaikuttaa (Kuntaliiton tutkimuksen Espoo-osa). Tietoisku 5/2008, Espoon kaupunki.

Rönkä Kimmo: Espoon kaupunkirakenteen kehitys, osa 2; Strategiset päätökset. Espoo-omaelämäkertä. Haastatteluraportti. Valtion teknillinen tutkimuskeskus, yhdyskunta- ja rakennussuunnittelun laboratorio. Espoo 1992.

Sillanpää Pirkko ym.: Keski-Espoo, kivikauden kylästä kaupunkikeskukseksi. Jyväskylä 1998.

Suomen kuutoskaupungit 2007. Tilastollisia erityispiirteitä. Helsinki 2007.

www.espoo.fi

www.otaniemi.fi

TEKIJÄ
Alpo Heiskanen

TAITTO
Luovaamo

ISBN 978-951-857-533-0

Painopaikka: Lönnberg Painot Oy
Espoon kaupungin keskushallinto
Hallintokeskus
Kehittämisen- ja tutkimusryhmä

Osoite: Espoon kaupunki
Kehittämisen- ja tutkimusryhmä
PL 12, 02070 ESPOON KAUPUNKI (postiosoite)
Espoonkatu 3, Espoon keskus (käyntiosoite)

Puhelin: (09) 81621
Fax: (09) 8162 2321
Sähköposti: tieto@espoo.fi
www.espoo.fi/tieto

Julkaisun jakelu ja myynti:
Puh. (09) 8162 2309

